

DANA
CIOCĂRLIE ȘI
INTEGRALA
LUCRĂRILOR
PENTRU PIAN
SOLO DE
ROBERT
SCHUMANN (II)

PAGINA 14

FINAL DE FILIT 2017: SERILE FILIT
ȘI INTERVIURI CU SCRITORII

PAGINILE 4-10

PRIMUL MAGAZIN CULTURAL DIN ROMÂNIA // APARE SÂMBĂTA // WWW.SUPLIMENTULDECULTURA.RO

Suplimentul DE CULTURĂ

ANUL XIII ▶ NR. 580 ▶ 14 – 20 octombrie 2017 ▶ REALIZAT DE EDITURA POLIROM ȘI ZIARUL DE IAȘI

INTERVIU CU AL SOLOMON:
„OUĂLE LUI TARZAN NU E (DOAR)
UN FILM DESPRE ANIMALE, CI ȘI
UNUL DESPRE OAMENI” PAG. 12-13

SELFIE,
AUTOMATE,
TEATRU ȘI
PÂINE, ÎN
PROLOGUL
FITPTI 2017

Festivalul Internațional de
Teatru pentru Publicul
Tânăr: a X-a ediție,
cu un prolog ca o repetiție
pentru introspecție,
pentru maratonul
de spectacole de teatru

PAGINILE 2-3, 11

Selfie, automate, teatru și pâine, în prologul FITPTI 2017

Programat în perioada 5-12 octombrie, Festivalul Internațional de Teatru pentru Publicul Tânăr (FITPTI), organizat de Teatrul pentru Copii și Tineret „Luceafărul” din Iași, a avut și anul acesta, la cea de-a X-a ediție a sa, un prolog ca o repetiție generală pentru introspecție sufletească și mentală, meditație pe marginea unor subiecte fierbinți ale lumii în care trăim, pentru maratonul de spectacole de teatru ce urma să vină.

RAMONA IACOBUȚE

Astfel, pe 30 octombrie, organizatorii au pregătit pentru public două premiere absolute pentru România: vernisajul expoziției care a reprezentat țara noastră la Bienala de la Veneția, în 2016, *Selfie Automaton*, și un spectacol al celebrei companii americane de teatru a lui Peter Schumann, *Bread and Puppet Theater*.

Fiecare din cele două premiere din prologul FITPTI are ceva special, te lasă cu întrebări la care nu găsești un răspuns exact, te împinge să te uiți mai bine în jurul tău, în viața ta, la oamenii cu care interacționezi sau la cei care te conduc, să te întorci la origini și să vrei să îți afli traseul prin lume.

Cei care au acceptat să fie parte din acest prolog au plecat din Teatrul „Luceafărul” cu multe gânduri și cu o nerăbdare aproape copilărească de a intra în sălile de spectacol, în zilele următoare, pentru a-și îmbogăți colecția de semnificații, mai ales că selecționerul Festivalului, criticul de teatru Oltița Cîntec, a venit și în 2017 cu o tematică extrem de generoasă. *Orizonturi*.

SELFIE AUTOMATON – O POEZIE SOCIALĂ ÎNTRUCHIPATĂ DE MARIONETE

Selfie Automaton, o expoziție sub forma unui spectacol predefinit, cu marionete automatizate, scenariu blocat și un rol liber, rezervat vizitatorului, este un proiectul semnat de Tiberiu Bucșa, Gál Orsolya, Stathis Markopoulos, Adrian Aramă, Oana Matei și Andrei Durloiu.

Selfie Automaton constă în șapte automate mecanice, formate din 42 de marionete – 38 umane și 5 animale fantastice.

Caricaturi umane, animale fantastice, ouă de aur și cutiuțe muzicale asamblate în scene predefinite care plasează vizitatorul pe scenă, în diferite ipostaze, în maestru păpușar și marionetă în același timp, i-au întâmpinat pe ieșeni în foaierea Teatrului „Luceafărul” din Iași, după ce mai făcuseră același lucru la Veneția și, apoi, la Utrecht.

Autorii propun, prin intermediul *Selfie Automaton*, o scanare a relațiilor sociale, a stereotipurilor și dorințelor umane, solicitând imaginația utilizatorului și încurajându-i atât spiritul ludic, cât și nevoia de introspecție.

Deși marionetele sunt personaje principale, ele nu sunt la fel de vii și libere să se exprime ca în lumea spectacolului, unde devin „conștiente”, ci stau, într-o tăcere și o nemișcare desăvârșite, în așteptarea manipulatorului, a vizitatorului, pentru a-i scormoni curiozitatea și a-l lăsa să-i scormonească, la rândul său, mecanismele.

Cei care vizitează expoziția sunt întâmpinați, așadar, de instalațiile mecanice grupate în *Dansul în cerc*, *Banchetul*, *Comisia*, *Umbărilor pe sârmă* și pot interacționa cu acestea, amintindu-și de jocurile copilăriei, fără a renunța la luciditatea adultului, necesară pentru depistarea înțelesurilor și interconectarea cu marionetele.

După ce te apropii de exponate, începi să recunoști în marionete exact ceea ce au proiectat artiștii creatori în ele: „un muzicant”, „un

Festivitatea de deschidere a Festivalului Internațional de Teatru pentru Publicul Tânăr, cu Oltița Cîntec și Ioan Holban

petrecăreț”, „un ascultător”, „cel care le știe pe toate”, „alt ascultător”, „un mâncău”, „un adormit”, „un fumător sceptic”, „cel care se uită în gol”, „cel care explică tot timpul”, „un glumeț pisălog”, „cineva are o dilemă”, „un cuplu bizar”, „cei cu două fețe”, „cel care hrănește câinele”, „unul care argumentează cu pumnul în masă”, „unul care spune mereu da”, „unul care te arată cu degetul”, „unul obosit de atâtea discuții”, „unul care aplaudă orice inițiativă”, „unul care spune mereu nu”, „un gânditor nehotărât”, „peștele mort”.

Cum la inaugurarea expoziției în cadrul prologului Festivalului Internațional de Teatru pentru Publicul Tânăr au fost prezenți și trei dintre semnatarii proiectului *Selfie Automaton*, Tiberiu Bucșa, Gál Orsolya și Stathis Markopoulos, vizitatorii au putut să le pună întrebări și față în față sau să le împărtășească impresii.

În discuția pe care am avut-o cu arhitectul Tiberiu Bucșa, acesta îmi spunea: „De ce *Selfie Automaton*? Dacă ne uităm la imaginile de ceramică dintr-un cimitir sau la fotografiile de familie mai vechi făcute într-un studio, autoportretul a fost de multe ori în istorie o formă de minciună. Întotdeauna

ne-am pus în situații care nu ne caracterizează. De obicei, fundalul selfie-ului e o realitate idilizată. Noi încercăm, poate de aceea, să naștem întrebarea dacă nu e mai bine să ne uităm ce e în jurul nostru cu adevărat, nu ce vrem să vedem în acel moment. *Selfie* e o formă lucidă de a ne uita în jurul nostru, pe lângă acest portret idilizat sau în spatele acestui autoportret idilizat. Și, până la urmă, expoziția în ansamblul său e o colecție de caricaturi, asamblate în diverse scene, caricaturi care ar putea fi oricând parte din noi înșine. E și o invitație la autorefecție”.

VIZITATORUL – MANIPULATOR ȘI MANIPULAT

Aționând mânere și pedale, vizitatorul devine, în același timp, manipulator și manipulat, „obiect fără opțiuni, balerină uriașă la o masă de banchet, victimă a unei comisii oarecare sau cerșetor de dorințe”, după cum se spune pe site-ul proiectului.

Nu mică le este mirarea unora dintre cei care au acceptat să fie parte din *Selfie Automaton* când, în fața lor, o bicicletă pune în mișcare o horă, un ceainc generează

un „festin”, o manivelă trezește o comisie, alta învârte un pește de aur sau o pasăre în zbor este prizonieră în afara cuștii sale.

În ceea ce privește reacțiile pe care autorii au reușit să le adune până în prezent de la vizitatorii expoziției, același Tiberiu Bucșa spune: „Noi am stat la Veneția cu expoziția două luni jumătate. Pe scurt, sunt două extreme, cei care văd doar partea de divertisment, vin, se bucură, râd și pleacă veseli, și cei care au interpretat-o ca pe o poezie socială. Am avut reacții foarte sensibile, mai ales din partea publicului de origine germană. Unii chiar au văzut-o ca pe o critică filosofică. Apoi, au fost și cei care percepeau ambele dimensiuni ale expoziției, și cea de divertisment, și cea de poezie socială”.

TEATRU ȘI PÂINE CALDĂ

După întâlnirea cu marionetele din *Selfie Automaton*, după porția de satiră socială, de joacă de-a păpușarul, spectatorii prezenți la prologul FITPTI au fost invitați în sala de spectacol, într-o atmosferă intimă, pentru că spectacolul s-a desfășurat cu publicul pe scenă, pentru a-i cunoaște pe cei de la *Bread and Puppet Theater*, compania de

teatru inițiată de Peter Schumann, în 1963. Pe scenă urma să se joace *Basic byebye cantastoria extravaganza*, o poveste însoțită de muzică despre lumea în care trăim, un manifest social și o ședință de psihoterapie în grup, cu lacrimi în ochi și zâmbetul pe buze, în același timp.

Spectacolul este structurat în cinci canta-storii, „The Foot“ (Piciorul), „Fire“ (Foc), „Tina“, „Post Apocalypse for ¾ Empire“ (Postapocalipsa Imperiului ¾), „Posibilitarian Slogans“ (Din Arsenalul Posibilitarianist al Sloganelor Beligerante) și ne pictează în simboluri, pe fâșii albe de pânză, ne cântă cu instrumentele unor muzicanți ambulanti, ne picură în urechi cu tonul unor actori care recită în forță realitatea în care trăim, dar pe care de multe ori preferăm să o ignorăm.

PETER SCHUMANN ȘI MISIUNEA SOCIALĂ A TEATRULUI

„Inspirat de apocalipticele, pline de mânie gravuri în lemn de secol XV ale tânărului Dürer, am sculptat «Post Apocalypse for ¾ Empire» iarna trecută, iar Lila Winstead, tipografa noastră, a adăugat colaje întâmplătoare de cuvinte din arhivele imprimeriei Bread&Puppet. Celelalte canta-storii, «Tina» și «Possibilitarian Slogans», sunt pe aceeași temă: opoziția la ascensiunea fascistă a capitalismului global, arătând spre cele 1000 de alternative la auto-proclamata autoritate a imperiului militar-economic. Cele 1000 de alternative sunt 1000 de comunități radicale ale unor fermieri, grădinari și teatre de păpuși, care practică zilnic arta cotidiană a unei economii non-profit, transformând resturile și neglijențele civilizației noastre în material util și spiritual, ajutând susținerea uniceia noastre Planete-Mamă“, își rezumă Peter Schumann conceptul care stă la baza spectacolului *Basic byebye cantastoria extravaganza*.

De altfel, Peter Schumann, fondatorul trupei *Bread and Puppet Theatre* crede în misiunea socială a teatrului și asta se vede în fiecare replica, în fiecare alegere făcută pentru decoruri, pentru text, pentru tematică.

Dar, chiar dacă teatrul său este unul militant, nu te agresează, nu te obligă să i te supui ideologic, ci să scormonești mai mult după nespusul din spatele întâmplărilor de care te izbești, zi de zi, acasă,

la serviciu, pe stradă, în mijloacele de transport în comun, în biserică, la supermarket, în timp ce te uiți la televizor sau mergi să îi votezi pe cei care te vor conduce și manipula, cu acordul tău.

JOCUL DE-A RĂSU'-PLÂNSU' CU RĂMĂȘITELE PLANETEI-MAMĂ

Teatrul făcut de Peter Schumann, de altfel premiat de-a lungul timpului cu cele mai importante distincții mondiale, de la Erasmus Prize of Amsterdam la Premiul Obie, mixează muzica, dansul și ludicul buf pentru a reconstrui în imagini și cuvinte fragmente din realitatea în care ne zbatem pentru a supraviețui, manipulați și subjuogați de bani, de material, uitând să ne mai bucurăm de lucrurile simple, cum ar fi o bucată de pâine caldă, făcută în casă.

Treptat, cei patru actori din trupa *Bread and Puppet Theatre*, ajutați de imagini și simboluri în alb și negru sau viu colorate, în culorile pământului și în culoarea sângelui care curge în încăierări și războaie în toată regula, au reușit să creeze o atmosferă de bălci, de viață trăită programat peste care vine Apocalipsa.

„Fără ezitare, fără finalitate. Ditamai povestea despre mărire și cădere, cu ghid de călătorie pentru cetățeni, către tărâmul făgăduinței. Dat fiind faptul că hegemonia sa se face praf și pulbere, Imperiul ¾ continua să își militarizeze problemele. Praful și pulberea sunt ridicate de copitele cailor nestăpâniți – e vorba de praful și pulberea care se lasă peste o prosperitate mai mult decât evidentă. Încă un război care identifică+ bombardează dușmanul, chiar dacă acest dușman e un cortegiu mortuar sau o nuntă, într-o sferă de interes în cea mai mare parte necunoscută și distantă...”

Selfie Automaton

Așa sună un fragment din canta-storia „Postapocalipsa Imperiului ¾“, declamat de actorii de la *Bread and Puppet* pe scena Teatrului „Luceafărul“ din Iași.

Spectatorului nu i-a fost dat să vadă, însă, încrâncenare pe scenă, momentele cu numere muzicale fiind atât de bine integrate în curgerea textului rostit, încât asigură liantul necesar pentru a lega militantismul de latura de divertisment a teatrului.

Și, pentru că Peter Schumann echivalează teatrul cu hrana spirituală, la fiecare reprezentație a trupei sale se servește publicului pâine caldă, coaptă chiar de Schumann. În acest fel, spectatorii sunt hrăniți atât fizic, cât și spiritual, într-o comuniune a spiritualului cu trupescul pe care nu ar trebui să o neglijăm, mai ales în societatea consumistă în care trăim astăzi.

Pâinea caldă nu a lipsit nici la Iași, chiar dacă de data asta au copt-o actorii, nu Peter Schumann însuși. La finalul reprezentației *Basic byebye cantastoria extravaganza*, cei prezenți au fost invitați de către actori, chiar pe scenă, să servească o bucată de pâine proaspăt coaptă, unsă cu usturoi.

Viață trăită simplu, cu rost, fără angajare politică sau economică, fără vărsarea sângelui nevinovat pentru cauze care nu ne aparțin, întoarcerea la rădăcini, respectul față de tradiție și moștenirea lăsată de cei care au trăit înaintea noastră, îngrijirea memoriei istorice și personale, protestul împotriva uitării sociale, aburii sufletesti care ies dintr-o pâine făcută în casă cu dragoste și respect față de natural și natură, toate acestea s-au frământat cu făina adusă din America pentru a coace pâinea și teatrul servit de *Bread and Puppet Theatre* publicului ieșean, în prologul Festivalului Internațional de Teatru pentru Publicul Tânăr (FITPTI). ■ SDC

Hai în spații neconvenționale!

Ca orice festival care se respectă și vrea să fie sărbătoare, Festivalul Internațional de Teatru pentru Publicul Tânăr Iași 2017 a oferit și o serie de spectacole în spații neconvenționale, susținute de artiști din Noua Zeelandă, Scoția, Australia, Vietnam, Polonia, Canada, SUA, Belgia, Polonia și Anglia.

ALEXANDRA POPA

Bariera spațială, legată de scenă, a fost eliminată, zonele pentru artiști și spectatori amestecându-se. Limitele au rămas să fie trasate de spectatorii atrași de arta teatrului. E ca și cum ai intra în atelierul unui artist și ai interacționa cu el, în loc să mergi, ca de obicei, la expoziții de artă, în care doar admiri exponatele. Din privitor devii participant și unul dintre actorii importanți în desfășurarea actului artistic. În același timp, a căzut și bariera lingvistică, ea fiind înlocuită de cele mai multe ori de muzică, păpuși, dans și de expresivitatea artiștilor.

În acest tip de spectacol neconvențional, publicul este unul fluctuant, dar cu un nucleu bine stabilit. Nu există trecător care să rămână indiferent la ce se întâmplă acolo, care să nu arunce măcar un ochi spre mulțimea adunată și dincolo de ea. Și, în ciuda grabei, a presiunii timpului sau a activităților cotidiene desfășurate, mulți dintre ei se opresc fie și preț de zece minute, lăsându-se absorbiți de moment. E și un tip de loterie, dar în mod cert în nucleu se află mereu persoane care sunt atrase ca un magnet de reprezentație.

Unul dintre exemple este mini-concertul formației Loch Katrine Highlanders. La FITPTI nu există o limită de vârstă a publicului. Concertul de cimpoi al muzicienilor scoțieni a fost savurat de la ce mai mici până la cei mari. Adevărul e că artiștii erau fascinanți: de la îmbrăcăminte (kilturi ecoseze, ciorapi până la genunchi, vestoane cu humbi și fireturi, poșetă la brâu și un mic cuțitaș la ciorap, pentru orice situație) până la modul în care luau tonul pentru următoarea melodie (cu bătăi din picior și cu menținerea ritmului prin repetarea aceleiași mișcări).

ARTIȘTI CARE HOTĂRĂSC SĂ IASĂ CU ARTA ÎN STRADĂ

Un spectacol fabulos au făcut Mama și Fiul (Hanoi, Vietnam), adică duoul format din Nguyen Ho Thuy Tien și Ta Xuan Duy, băiatul ei de numai 14 ani. Au adunat un public curios și divers: adulți, copii, adolescenți și... căței. Mimica lor rămâne incredibilă. Chiar dacă te uitați la marionetele pe care le dirijau cu atât de multă dexteritate și naturalețe, performanța la care au ajuns după ani și ani de exercițiu, nu aveai cum, uimit, să nu le urmărești figurile. Niciunde, niciunde, nu cred că a putut fi citită o bucurie mai mare ca aceea de pe chipurile lor. Rezultatul trocului făcut între spectatori și artiști a fost *zâmbetul*. La fel ca în cazul unui alt spectacol deosebit, *Alice pe tărâmul circului* (Street Theatre Scene Kaleiskop, Cracovia, Polonia), care se bazează pe expresivitatea artiștilor atunci când cuvintele lipsesc. Temerile și supărările protagonistei sunt reliefate prin acrobație, jonglerii, clovnerie, interacțiune directă cu publicul, mers pe picioare sau baloane de săpun.

Artiștii care hotărăsc să iasă cu arta în stradă au un mesaj de subliniat și emoții de transmis. Pe parcursul festivalului am abordat atât artiștii, cât și spectatorii pentru a le afla impresiile. Am aflat că majoritatea celor pe care i-am întâlnit la spectacole au studiat cu atenție programul festivalului și au ales momente artistice atât pentru ei, adolescenți, tineri, adulți sau pensionari, cât și pentru copiii sau nepoții lor ori prieteni sau cunoștințe. Dacă ne gândim la cât de diferit percepem povețele și mesajele care ajung la noi, atunci cel mai bun exemplu ar fi *Micul prinț* al lui Antoine de Saint-Exupéry. Însemnătatea și înțelesul mesajului crește și se adâncește odată cu cititorul/consumatorul, căpătând noi forme. Publicul tânăr din Festivalul Internațional de Teatru de la „Luceafărul“ asta face. Saint-Exupery scria că „toți oamenii mari au fost mai întâi copii, dar puțini dintre ei își mai aduc aminte“. Asta ne învață și FITPTI. ■ SDC

SCRIITOAREA KARI FREDRIKKE BRÆNNE:

„Am fost în toate locurile despre care am scris în cărțile mele”

Kari Fredrikke Brænne s-a născut la Oslo, Norvegia, în 1966. A studiat arta în Italia, Norvegia și SUA. A lucrat ca artist plastic înainte de debutul său ca scenarist, din 2002. Piese sale de teatru au fost puse în scenă în Norvegia în repetate rânduri. În 2007 a debutat cu romanul *A Different World*, pentru care a câștigat Premiul de Debut Aschehoug. Al doilea său roman, *Under the Deep Shadows*, a fost tradus în mai multe limbi, printre care și română în acest an, iar cel mai recent volum semnat de ea se numește *Firmament Falling*. Kari Fredrikke Brænne ne spune că pentru ea scrisul a fost o alegere. Pentru că o ajută să cunoască libertatea. Știe aproape întotdeauna cum se va termina cartea la care lucrează, iar locurile sunt de cele mai multe ori punct de plecare în a-i stârni imaginația.

INTERVIU REALIZAT DE
ANDRA PETRARIU

Ce v-a stârnit atât de tare încât să vă apucați de scris?

Încă din copilărie am vrut să spun povești, aveam nevoie să mă pot exprima. Mama mea era foarte dominatoare, voia să controleze totul, iar atunci când scriam sau desenam aveam propriul meu spațiu. E un mod de a te simți liber, de a avea libertate în interiorul tău.

Resimțiți și în prezent această libertate?

Într-un fel, cred că scrisul îmi influențează toată existența. Pentru că a fi scriitor este chiar un mod de a trăi. E un fel de a-ți ordona gândurile, de a-ți limpezi mintea și, de asemenea, un mod de a ajunge în diferite locuri. Cu alte cuvinte, în imaginația mea pot pleca oriunde, ceea ce este un lucru extraordinar.

Cum și locurile reale se pare că ar avea o însemnătate aparte pentru dumneavoastră.

Cred că am fost în toate locurile despre care am scris în cărțile mele. Cred că asta mă inspiră cel mai mult. De exemplu, am început să scriu această carte care tocmai a fost tradusă în România [n.r.: *Sub umbre adânci*] în momentul în care am intrat într-o cabană veche din pădure, care a fost abandonată și care e foarte aproape de cabana mamei mele. În interior am descoperit o capsulă a timpului din anii '70, pe lângă care trecusem de foarte multe ori. M-am decis să încerc să intru, iar ușa chiar era deschisă. Așa că am intrat. Când eram mică, locuia acolo o familie: o mamă blondă foarte frumoasă, un băiețel și un tată care tăia adesea lemne în grădină. Și dintr-o dată nu au mai fost acolo. Și nici nu s-au mai întors. Nu i-am mai văzut niciodată. Iar în momentul în care am intrat în cabană, m-am gândit la ce s-ar fi putut întâmpla cu acea familie. Bineînțeles că ce am scris nu s-a întâmplat în realitate, e doar imaginația mea și nu știu ce s-a întâmplat cu familia aceea. Am făcut o versiune a ce s-ar fi putut întâmpla.

Dar locul în care scrieți cât de important este pentru dumneavoastră?

De cele mai multe ori scriu doar acasă. Am biroul amplasat lângă geam, este cel mai bun loc. De acolo văd copacii, păsările și întotdeauna e o pisică în grădina mea, pe care îmi place să o urmăresc. Îmi place să privesc frunzele și copacii. Mă inspiră să scriu. Am o rutină zilnică. Mă trezesc dimineața devreme și încep să lucrez. Câteodată, în mijlocul lucrului, poți simți că te-ai blocat și că nu mai poți continua. Te oprești și începi să îți pui o grămadă de întrebări, ce o să se întâmple acum, ce o să mă fac, cum o să rezolv asta, cum o să depășesc momentul. Iar pentru mine rezolvarea e la îndemână, să fac o plimbare este ceea ce mă ajută foarte mult, mai ales în

pădure. Am un râu foarte aproape de casă și cobor de obicei până acolo. Mă plimb singură, iar după asta toate problemele legate de scris se rezolvă de la sine.

Acasă este singurul loc în care vă place să scrieți?

Nu, avem în Oslo o Casă a Literaturii (Litteraturhuset), cu un spațiu gratuit de birouri, unde dacă ești scriitor poți sta fără să plătești. Iar acolo sunt și alți scriitori, critici sau traducători și e frumos pentru că uneori poți lua masa împreună cu ei.

Cum este să lucrezi cu criticii literari prin preajmă?

Poți spune că e intimidant cumva, dar, din moment ce suntem prieteni, ei nu scriu cronici la cărțile mele. Purtăm discuții constructive și distractive despre ce înseamnă critica literară. În același timp, eu personal mă tem foarte mult de critici. Este de exemplu un critic, care e și scriitor, despre care știu că nu a citit cartea mea, dar care a scris o cronică. A primit romanul într-o după-amiază și a doua zi a scris o cronică la o carte de 700 de pagini. Cred că asta e un clar semn de aroganță.

Invers însă, ce nu vă place la scris?

Petreci foarte mult timp singur, nu ai colegi, iar uneori simți că ai nevoie de un feedback. Și atunci aștept până când am o versiune gata pentru a o arăta editorului. Când este vorba despre scriitori, de cele mai multe ori fiecare are de-a face doar cu editorul său. E foarte important să existe chimie între scriitor și editor. Știu mulți scriitori care sunt nefericiți că nu au parte de un editor bun, iar asta poate fi devastator atunci când lucrezi la o carte. Soțul meu mă citește de asemenea și sunt foarte fericită că este dispus să facă asta. Este o muncă solitară. Dar trebuie să crezi în tine și să mergi înainte.

© www.norden.lv

Dacă ar trebui acum să scrieți o întâmplare din viața dumneavoastră ce pare a fi desprinsă din paginile unei proze, care ar fi aceasta?

Ar fi clasică poveste în care mi-am întâlnit soțul. Eram la studii în America, locuiam în Manhattan, într-o casă a Salvation Army. Acolo era o casă doar pentru fete și eram foarte în siguranță, numai că eu aveam nevoie de spațiu pentru a putea lucra, pentru a picta acasă. Așa că m-am mutat cu unul dintre colegii mei în Brooklyn, într-o fabrică veche. Pe atunci nu eram încă iubiți. Era un cartier periculos, un ghetou, plin de oameni care se drogau, hoți de mașini și prostituate. Se întâmplau lucruri groaznice afară, criminalitatea era foarte ridicată. Așa că acel coleg s-a gândit că ar trebui să văd dacă pot rezista o noapte și să dorm de una singură în casă, în această clădire goală. Am venit acasă seara și nu era nimeni acolo. Era în schimb un bărbat afară care arăta cam înfricășător și care se uita în frigidierul abandonat de pe stradă. Aveam skateboardul cu mine pentru că atunci învățam să merg cu el, am urcat în apartament și am deschis ușa, țin minte că aveam trei încuietori.

V-a urmărit?

Când am intrat, omul acela era la geamul meu. A urcat pe scara de incendiu. Eu am coborât și am intrat într-un apartament gol din clădire. Bărbatul a intrat pe o fereastră deschisă în apartamentul de mai sus și apoi am auzit că încerca să intre în apartamentul meu. Așa că m-am gândit că ar trebui să îl urmăresc, să îl scot din casa mea. Am luat în mâini un băț și skateboardul și m-am dus să îl urmăresc. Când am ajuns la el, încă încerca să intre în apartament și mi-a spus *Nu mă lovi, nu mă lovi*. Și îi spuneam *Nu te lovesc, nu te lovesc*. Iar el îmi spunea *Dă-mi skateboardul, dă-mi skateboardul*. Iar eu țipam *Eskeboardul meu, e al meu* și apoi mi-a smuls skateboardul din mână. S-a întors la scara de incendiu și a fugit. Iar eu, în timp ce tremuram, l-am sunat pe bărbatul cu care urma să fiu colegă de apartament pe atunci, Vincent, el a venit și de atunci am rămas împreună.

Sunteți o persoană curajoasă.

Aș zice mai degrabă naivă.

Mai mergeți cu skateboardul?

Nu, nu, am rămas fără skateboard, așa că nu. Iar asta a fost în 1988. E o veșnicie de atunci. ■ SDC

SCRIITORUL GYÖRGY DRAGOMÁN:

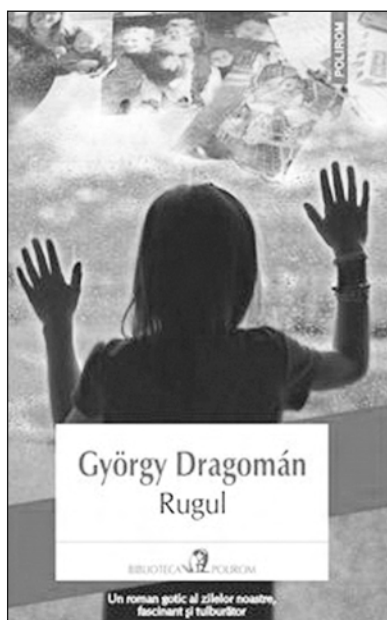
„Mă simt de parcă aș construi cărți din fragmente, din pietricele mici”

Scriitor maghiar contemporan și traducător pasionat, György Dragomán are cărți care se citesc pe nerăsuflăte și care te surprind la fiecare câteva zeci de pagini. Nici n-ar avea cum să n-o facă, câtă vreme creatorul lor se uită la tine și-ți spune convingător că „întotdeauna când scriu, am impresia că nu scriu eu, deși știu că așa e”. Vizual, spontan și foarte atent la detalii, György Dragomán oferă cărților sale și o încărcătură istorică, pe care o poartă cu sine prin simpla întâmplare a vieții – s-a născut la Târgu Mureș în 1973, iar în 1988 a fost nevoit să emigreze împreună cu familia în Ungaria, unde este stabilit și astăzi. Deși cărțile îi cuprind multe elemente fictive, care țin mai mult de o lume a religiilor, printre cele reale se strecoară și câteva care încă-i amintesc scriitorului de o Românie în care a crescut și pe care, spune el, o recunosc și cu care se identifică și cititorii săi.

INTERVIU REALIZAT DE
ARYNA CREANGĂ

Spuneți la întâlnirea „Scriitori în centru”, la care ați participat la festival, că prima oară n-ați zis nimănui că scrieți un roman. De ce a fost important să păstrați acest secret?

Era important, pentru că eu am învățat să scriu de la tata, iar tata nu și-a terminat de scris romanul, deși întotdeauna vorbea despre el. Preda stomatologie la Universitatea din Târgu Mureș și era autor de proze scurte. Pentru el scrisul era important pentru că era mai mult o chestiune socială – întotdeauna când scria ceva, citea imediat prietenilor, iar prietenii lui făceau la fel. Când m-am hotărât să devin scriitor, mi-am zis că e o lecție bună: am crezut mereu că dacă vorbești despre romanul tău nu o să mai ajungi să-l scrii. Era și o superstiție de-acum,

credeam că dacă o să vorbesc despre carte nu o să o termin. Am văzut prea mulți oameni care spun că sunt scriitori, dar care de fapt nu sunt – eu nu am vrut să joc rolul scriitorului, ci am vrut să devin scriitor cu adevărat.

În *Rugul* vă îndepărtați de realitate, aveți foarte multă ficțiune și puneți accentul foarte mult pe magie.

Asta se întâmplă doar în cartea asta; în altele nu este atât de prezentă magia. În *Rugul* însă a trebuit să se întâmple, pentru că această carte a avut două axiome – una era că vedem tot ceea ce vede Emma și că simțim tot ceea ce simte Emma, a doua era bazată pe ceea ce construiește bunica, un fel de religie. Când m-am hotărât să devin scriitor, deși am abandonat Facultatea de Filosofie chiar înainte să-mi scriu licența, am zis că nu o să devin filosof și că nu o să scriu eseuri. Am zis atunci că nu o să-mi gândesc cărțile prea mult. Când am scris cartea, am știut că va avea multe legături cu epistemologia și cu antropologia religiilor. M-a interesat cum se naște o religie și cum se construiește realitatea în jurul unui sistem de credințe pe care-l ridici tu. Ceea ce face bunica este, de fapt,

construirea lumii într-un fel de religie ortodoxă dură. Asta schimbă realitatea, iar când Emma intră în relație cu ea, intră în relație și cu această mică religie, construită numai pentru doi oameni.

Ați spus că ați fost surprins când ați observat că în *Rugul* s-a schimbat sexul naratorului și perspectiva a devenit cu totul alta. Cum e posibil să creați un personaj care să vă surprindă?

Când scriu am impresia că nu scriu eu, deși știu că așa e. Sunt un scriitor foarte vizual, totul începe cu imagini pe care nu le pot controla întotdeauna. Pot să le aleg, pot spune care vor fi imaginile pe care le voi utiliza, dar nu le pot schimba. Cartea aceasta chiar începe cu imaginea unei mâini care atinge o pasăre, iar mâna aceea era o mână de fată. Înainte să scriu asta, nu știam că e mâna unei fete.

În cărțile dumneavoastră acțiunile dictează structura personajului sau viceversa?

Pentru mine, personajul dictează acțiunile, dar totul e într-un labirint de imagini, de fragmente, ca o oglindă spartă. Scriu de multe ori, fără să mă gândesc, fragmente multe. Mă simt de parcă aș construi

cărți din fragmente, din pietricele mici. Sunt surprins întotdeauna de rezultat și cred că așa și trebuie.

De unde ați știut că ceea ce scriați nu era destul de bun?

Mi-am dat seama singur. Aș fi putut să scriu o carte și, ce-i drept, am și scris una – dar nu era romanul pe care am vrut să-l scriu. Asta e important, să știi tu dacă fraza e bună sau nu; și o știi pur și simplu. E ca muzica: se aude. Dacă cineva cântă în ton fals, auzi. Așa și cu frazele. Vezi dacă ai scris în ton fals sau în ton nimerit, se vede limpede în fiecare frază. Trebuie să ai curajul să te uiți la frază și să vezi că tonul ei e fals. Dacă da, trebuie s-o arunci și să începi s-o scrii din nou.

Ați spus la un moment dat că există șansa ca cea de-a treia carte să fie despre perioada recentă. Lucrați la ea? Scrieți despre un timp apropiat?

Întotdeauna lucrez la texte în paralel. Unul la care lucrez acum e o carte în care acțiunea se petrece după război. Eu am fost foarte atins de ce s-a întâmplat în Târgu Mureș în anii '90. După aceea lucrurile s-au liniștit aici, dar nu și în Iugoslavia. Când trăiam în Ungaria a fost războiul din Iugoslavia, cel mai

brutal din istoria recentă; iar eu am fost absorbit de el. Atunci m-am gândit că e posibil oricând să se întâmple un asemenea lucru. Am această idee, că violența brutală o întâlnești și numai dacă deschizi ușa, ea e mereu acolo. O societate normală se poate distruge imediat. Sunt fascinat de asta. Am scris multe istorii scurte care se combină într-un roman despre un oraș după un război brutal civil.

V-ați folosit de Târgu Mureș drept inspirație?

Nu chiar de Târgu Mureș; și de Polonia, de Ungaria, de Iugoslavia. E un oraș unde mai multe etnicități trăiesc în pace, dar un oraș în care totuși ceva se petrece. Acțiunea se petrece la un an după la încheierea evenimentului, la un an după genocid, într-un timp în care traumele sunt încă acolo. Acesta va fi un roman care va urma romanului viitor.

Nu vă este teamă de traduceri, că ar putea pierde sensul pe care doriți să-l transmiteți?

Nu, pentru că și eu sunt traducător și știu cum este. Mulți nu știu, dar când scrii o carte poți să stai să scrii ani de zile. Ca traducător primești toate emoțiile comprimate și cred că asta e o slujbă nemaipomenit de dură. Mă gândesc la săracii oameni care traduc lucrări scrise în aproape 20 de ani, cum primesc ei toate greutatețile cărților într-un timp extrem de scurt. Asta da, pot spune că e un lucru periculos pentru viață. ■ SDC

„M-a interesat cum se naște o religie și cum se construiește realitatea în jurul unui sistem de credințe pe care-l construiești tu. ”

SCRIITOAREA LISA STRØMME:

„M-am gândit că ar fi potrivit să-mi asemăn cartea cu o pânză albă și să asociez fiecărui capitol câte o culoare”

Lisa Strømme e o scriitoare căreia nu i-a fost frică de creație: a îndrăznit să experimenteze încă de la romanul de debut. Dar nu doar ea a surprins publicul, printr-o structură inedită a cărții *Fata cu fragi*, ci și publicul a surprins-o când, în numai un an, romanul i-a fost tradus deja în peste zece limbi. Deși s-a născut în 1973 în Yorkshire, scriitoarea a crescut în Leeds, Teheran și Glasgow, unde a și studiat. În prezent locuiește în Norvegia, țară în care s-a și căsătorit, însă spune că n-ar reuși niciodată să se identifice ca scriitor cu o altă limbă sau cultură decât cea engleză, căreia deja a început să-i caute dedesubturile prin documentele istorice, pentru a le transforma treptat, cu un adaos de ficțiune, în literatură.

INTERVIU REALIZAT DE
ARYNA CREANGĂ

„Oamenii dificili mă intrigă”, spuneți într-un interviu. Ce înseamnă pentru dumneavoastră acest cuvânt, „dificil”?

Cred că poate fi tradus prin „genial”. Există momente care se repetă de-a lungul istoriei, în care apar persoane cu roluri importante, pe care le numim genii. Dar nu sunt simpli oameni, ci sunt, așa cum le-am numit eu, persoane foarte dificile. Nu ai putea relaționa ușor și nu au nici deschidere emoțională; sunt în general obsedați de ceea ce fac. Asta am vrut să spun prin „oamenii dificili” – oameni care sunt absorbiți de propria lor muncă.

Vă considerați o astfel de persoană, sunteți un om dificil?

Da. Nu sunt un geniu, dar sunt foarte complicată. Când sunt în societate, înconjurată de oameni, sunt mereu sociabilă – dar am nevoie

„Îmi place să îmi păstrez scrisul curat, succint, fără descrieri largi. “

apoi de timpul meu, când practic mă ascund. Merg acasă și mă transform într-un om calm, liniștit, și încep să scriu. Stau departe de zgomot, de oameni, îmi acord un timp de care am nevoie. Sunt un om complicat, nu sunt aceeași în fiecare zi.

Ați crescut pentru o perioadă în Teheran. V-a influențat scrisul în vreun fel cultura pe care-ați descoperit-o acolo?

Nu, am stat doar 10-11 luni. Apoi a avut loc revoluția, a trebuit să părăsesc Teheranul. Tata lucra la o companie aeriană și a trebuit să rămână, iar mama, fratele meu și cu mine am plecat. Aproape nouă luni nu am știut dacă tata este mort sau viu. Ce îmi amintesc în schimb este că mama a suferit foarte mult; noi eram prea mici ca să conștientizăm.

În *Fata cu fragi* a trebuit să lucrați cu scrierea unei povești fictive cu fapte istorice la bază și ați spus că „cel mai greu a fost că doar o parte era adevărată”. A fost dificil să reconstruiți un personaj atât de faimos precum Edvard Munch?

În cazul lui, da, pentru că este foarte cunoscut și oamenii au propriile păreri despre el, așa că se așteptau ca personajul meu să se comporte într-un fel anume. Era unul dintre acei oameni dificili. M-am împăcat în cele din urmă cu ideea că, nici dacă Munch ar fi în viață, nu am reuși să știm foarte bine cine este.

Când știți că trebuie să vă opriți din scris adevărul și să adăugați ficțiune? Credeți că trebuie să existe un echilibru între cele două?

Întotdeauna încep folosindu-mă de ceea ce știu că e adevărat, pentru că asta mă inspiră. Cred că cele mai bune povești sunt cele adevărate. În plus, iubesc lucrurile mărunte, orice detaliu mi se pare folositor – în *Fata cu fragi* există o parte în care prințul vine să locuiască cu familia și una dintre fiice găsește un fir de păr pe pernă și apoi încearcă să-l vândă – asta chiar s-a întâmplat. Asemenea detalii dau viață poveștii; nu le-aș putea inventa niciodată.

Cum ajungeți să le descoperiți?

Am citit o mulțime de documente de istorie locală; am căutat înregistrări și ziare foarte vechi, din care am reușit să aflui cine erau oamenii aceia. Scrierea creativă a mers mână în mână cu cercetarea istorică și s-au influențat reciproc.

Ați spus că în această carte n-ați avut o structură. *Fata cu fragi* are însă o structură minuțioasă: capitolele, citatele din *Teoria culorilor* și asocierile dintre ele sunt bine puse la punct. Este această structură o hartă care să simplifice traseul cititorului?

Da. Ce vezi tu, ca cititor, în final, este rezultatul recitului și rescrisului. Mă întorc asupra cărții, mai schimb mici fragmente; însă când am început să scriu nu aveam nici o idee de ce fac. Am început să o scriu ca pe o carte normală. Apoi însăși Munch a început să mă influențeze; m-a încurajat să fiu atât de experimentală, să asociez scrisul cu pictura. Am încercat să creez picturi, dar în scris, am găsit cartea lui Goethe, *Teoria culorilor*; și am început să o analizez.

M-am gândit că ar fi potrivit să-mi asemăn cartea cu o pânză albă și să asociez fiecărui capitol câte o culoare, cu o conexiune strânsă cu personajul prezent acolo. În unul dintre capitolele din final, Tullik poartă o rochie roșu burgund, spre exemplu, și de aceea capitolul se numește chiar așa: Roșu burgund. Îmi place să am o temă în jurul căreia să pot construi.

Rescrieți mult atunci când lucrați la o carte?

Am rescris mult la *Fata cu fragi*, da. Cred că asta s-a întâmplat și din cauza faptului că îmi place să îmi păstrez scrisul curat, succint, fără descrieri largi. Când am terminat-o de scris, prin urmare, a fost aproape gata editată. Ce am avut de făcut a fost să adaug câteva detalii ici și colo, să mai umplu niște goluri. Cu cartea la care lucrez acum am pățit însă contrariul – am avut prea multe descrieri și a trebuit să sfărâm capitole întregi și să le scot din carte.

Ați spus că lucrați acum la o a doua carte, are și ea la bază un subiect cu încărcătură istorică?

Da, personajul principal este Alfred Nobel. Este cam aceeași tipologie, un personaj istoric faimos, genial, dificil, care nu reușea să întrețină relații cu oamenii. El a fost un om de știință interesat de poezie și literatură și

niciodată nu s-a putut împăca cu faptul că oamenii mureau din cauza dinamitei. Era sensibil, generos și blând, dar și un om de afaceri foarte dur. Totul la el se poate descrie prin contrast și asta m-a fascinat.

Ați înlocuit culorile cu elementele tabelului periodic.

Și am înlocuit arta picturii cu tot ceea ce ține de chimie și știință. Cartea este, de fapt, despre Nobel care încearcă o relație cu o femeie pe care dorește să o educe, dar ea nu vrea să fie educată; e atât despre chimia ca știință, cât și despre chimia dintre persoane, în viața de zi cu zi – este un joc al chimiilor.

Sunt premiile importante pentru scriitori?

E interesant, pentru că scriu cartea despre Nobel, care a dat numele premiilor, și cred că el a avut o altă idee privindu-i pe câștigătorii premiului. Și-a investit toată averea în crearea sa și cred că a vrut să ajute tinerii autori sau oameni de știință, să-i sponsorizeze. Dar ce s-a întâmplat a fost o premieră a oamenilor care deja au o carieră în spate, o carieră pe care poate au și încheiat-o, în locul sprijinirii talentelor tinere. Alfred Nobel a spus că premiul pentru literatură ar trebui să fie idealist, dar nimeni nu a înțeles ce a spus și mesajul i-a fost interpretat. ■ SDC

SCRIITORUL IMMANUEL MIFSUD:

„Proza m-a ajutat să scot furia din mine”

Immanuel Mifsud este considerat liderul de generație al scriitorilor maltezi contemporani.

Autor a 17 cărți, mărturisește că îi place să se simtă mai mult poet decât prozator. S-a apucat de scris la 16 ani și spune că nu a citit nici o carte până la liceu. În numele Tatălui (și al Fiului) a câștigat în 2011 Premiul Uniunii Europene pentru Literatură, fiind singura lui carte publicată în România, la Editura Polirom. O carte specială, crede el, pe care a început să o scrie a doua zi după înmormântarea tatălui său. Spune că s-ar lăsa de scris de fiecare dată când citește cărțile bune ale altor autori. Chiar și acum, la FILIT, ar fi făcut-o de câteva ori.

INTERVIU REALIZAT DE
ANDRA PETRARIU

Cum ar suna o descriere poetică a scriitorului și omului Immanuel Mifsud?

Cred că sunt ca un tango, foarte melancolic, dar de asemenea foarte pasionat.

Care dintre roluri vă e mai apropiat, cel de poet sau de prozator?

Nu sunt mulțumit niciodată de ceea ce fac, mereu caut ceva diferit. Iar proza îmi dă ocazia să scriu cum poezia nu o face. Există în mine mai mulți Immanueli, iar unul dintre ei este mai înclinat spre poezie, altul spre proză. Dar dacă m-ai întreba ce aș prefera să citesc din cărțile mele, aș spune că pe cele de poezie.

Spuneați că în poeziile pe care le scrieți sunteți mai puțin agresiv.

Așa este. Pentru că atunci când scriu proză abordez teme care nu au mai fost discutate în Malta de alți scriitori. De exemplu, problemele politice uriașe pe care le-am avut în anii '80, un capitol foarte trist din istoria noastră. Și am fost

foarte nervos pe politicieni, pe societate în general, și cred că proza m-a ajutat să scot această furie din mine. Nu îmi place cum este condusă țara mea, așa că în prezent am devenit agresiv până și în poezie.

V-ați gândit să vă mutați din Malta?

Da, dar, din motive pe care nu le-am înțeles, am rămas. Eu scriu doar în malteză și probabil m-am gândit că, odată ce m-aș muta, voi avea probleme ca scriitor. Poate că am fost laș, ar fi trebuit să încerc.

Ce vă înspăimântă cel mai tare ca scriitor?

Îmi este foarte teamă că într-o zi m-aș trezi că nu mai știu să scriu, că nu mai pot face asta, că sunt blocat. Și o altă frică este că aș începe să scriu prost și că oamenii nu vor îndrăzni să mi-o spună. De aceea caut mereu noi provocări, noi moduri de abordare în scrierile mele, să nu intru în zone de confort. Este o teamă constantă. Una dintre multele greșeli pe care le-am făcut în viața mea a fost că de la un punct încolo am început să mă identific prea mult cu a fi scriitor, mai mult decât cu a fi om. Așa că, dacă mă opresc din scris, voi fi mort spiritual.

Ați început să scrieți la 16 ani, vârstă cu o mare însemnătate pentru dumneavoastră. Cum v-a fost viața de adolescent?

Era la mijlocul anilor '80, aveam probleme politice în Malta, a fost o perioadă foarte tensionată. Eram la liceu și mergeam la proteste în fiecare zi. Atunci am simțit că tinerețea mea a fost distrusă de asta. Mă

„Nu îmi place cum este condusă țara mea, așa că în prezent am devenit agresiv până și în poezie.”

uit totuși înapoi cu o oarecare nostalgie. Acum participai la revolte, îți păzeai spatele de raidurile poliției, și câteva ore mai târziu ajungeai să faci sex. Când îmi amintesc acum de acea perioadă îmi pare bizară. La 16 ani exploram noi moduri de a trăi, de a fi, am avut un număr extraordinar de experiențe.

Deși aveți șapte frați, sunteți singurul care a pus accentul pe educație. Cum a fost posibil?

Părinții mei erau aproape analfabeți, abia știau să citească, iar tatăl meu putea să scrie, dar cu foarte multe greșeli. Au avut opt copii în total, dar primii șapte s-au născut unul după celălalt. Familia mea era foarte săracă, tata era soldat, nimic special, mama casnică, locuiau într-o casă foarte mică, atât de mică încât toată casa a devenit un garaj pentru o singură mașină. Erau săraci și mulți. Așa că nu era timp de educație. Frații mei au fost la școală o perioadă, iar apoi au început să muncească. Cu mine a fost diferit pentru că m-am născut după o perioadă foarte lungă, sunt 14 ani între mine și fratele meu. Mă descurcam binișor la școală, dar la un moment dat am devenit complet neinteresat și eu.

Însă doar pentru o scurtă perioadă.

Da. Când eram copil voiam să alerg pe afară, să mă joc și să fumez. Nu am citit nici o carte înainte de liceu. Nu am fost interesat absolut deloc de cărți. Apoi am ajuns la liceu și nu știu ce s-a întâmplat. Cred că Sigmund Freud m-a făcut să citesc. Am avut *Interpretarea viselor* de citit la filosofie. Am început să o citesc și îmi amintesc că mama se îngrijora că nu mai dormeam, petreceam nopțile doar citind. Atunci am început să înțeleg cât am pierdut necitind atâția ani.

Să vorbim puțin și despre lacrimi. „Nu se poate să plângi, pricepi?”, vă spunea tatăl

dumneavoastră, cum ați scris în În numele Tatălui (și al Fiului). De fapt vă plăcea să plângeți și o recunoașteți des.

Acum că spui asta, îmi dau seama că a trecut foarte mult timp de când nu am plâns. Cred că am fost foarte sensibil dintotdeauna, și încă sunt, dar acum o țin mai mult pentru mine. Obişnuiam să plâng din orice. Când mă uitam la un film, când auzeam un cântec trist. Mă întristau cu adevărat bătrânii și persoanele cu dizabilități. Cred că plânsul este un lucru frumos și important pentru oameni. Când eram mic mi se spunea că băieții nu plâng și cred că asta e nedrept. În Malta bărbații nu își arată partea sensibilă. Dacă faci asta, oamenii încep să creadă că ești gay sau prea feminin, avem încă această cultură machistă acolo. Dacă ați ști cât de mulți bărbați mi-au scris și mi-au spus că au simțit ce am scris ca și cum ar fi fost povestea lor...

Cum v-a ajutat această sensibilitate să vă scrieți cărțile?

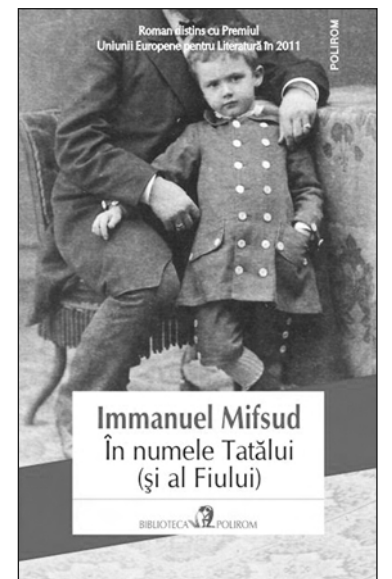
Cred că nu există o formulă specială prin care să devii scriitor, dar în cazul meu această hipersensibilitate m-a ajutat.

Câte inimi credeți că ar trebui să aibă un bărbat? Tatăl dumneavoastră spunea (în carte) că ar trebui să aibă trei.

Ar trebui să aibă una singură. Este de ajuns, dar ar trebui să fie o inimă multicoloră, care iubește și care respectă cu adevărat oamenii din jur.

Scrieți un jurnal, așa cum făcea tatăl dumneavoastră?

Da, țin un jurnal de la vârsta de 16 ani.

Ce ați spune dacă băiatul dumneavoastră ar hotărî să vi-l publice, așa cum ați făcut dumneavoastră?

De obicei, mă contrazic destul de mult și îmi place asta la mine. Dar în acest moment, pot spune că nu m-aș supăra, atât timp cât aș fi mort. Atunci poate face ce vrea. Cel mai probabil, dacă îl va citi, nu va fi foarte mulțumit de tatăl său.

De ce nu i-ați spus tatălui dumneavoastră cine sunteți cu adevărat? Așa cum mărturișiți în carte.

Pentru că l-aș fi șocat.

Dar cine sunteți cu adevărat?

Știi, foarte puțină lume știe cine sunt cu adevărat. Oamenii cunosc diferite părți din mine. Întotdeauna mă asigur că nimeni nu știe totul. Poate că asta e micul joc pe care îmi place să îl am cu oamenii. Îmi plac jocurile, iar asta e unul dintre ele. ■ SDC

A TREIA SEARĂ FILIT

De un regim opresiv sau de un capitalism sufocant, Gao Xingjian nu a încetat să fugă

Gao Xingjian a vorbit în viața lui despre libertate mai mult timp decât a trăit-o. La toate festivalurile, în toate discuțiile publice, indiferent dacă a abordat dramaturgia, literatura, cinematografia sau pictura, curiozitățile din public, din sală, ale moderatorilor, invitaților și

prietenilor s-au legat invariabil de libertate. Inevitabil, dacă stai să te gândești, fiindcă vorbim de un Laureat al Premiului Nobel în 2000, care a trăit o jumătate din viață sub amenințarea morții dacă era descoperit lucrând la operele sale. Un om care a scris fără

să le spună prietenilor, fără să îi spună soției, pentru a se proteja atât pe el, cât și pe ei. Un om care își ținea îngropate manuscrisele atunci când nu scria, ca să nu fie găsite, și care le ardea la primul semn că regimul opresiv chinez ar putea pune mâna pe ele.

CĂTĂLIN HOPULELE

UN MODERATOR PIERDUT ÎN ȘABLOANE

Pe scena din Sala Mare a Teatrului Național „Vasile Alecsandri” din Iași, Bogdan Ghiu, moderatorul celei de-a treia Seri FILIT, a avut oportunitatea să nu mai întrebe despre fugă, despre libertate.

Într-o discuție ce se anunța să dureze două ore, Bogdan Ghiu putea să-l provoace pe Gao Xingjian să discute despre o relație din ce în ce mai complicată cu China, țară cu care nu se mai identifică, de o relație proaspăt descoperită cu România, de care Gao Xingjian spunea cu o zi mai devreme că s-a îndrăgostit și că este „un miracol că a scăpat de comunism”. Însă moderatorul nu a profitat de șansa ce i s-a oferit, astfel că am aflat din nou că Gao Xingjian nu crede în „-isme”, în ideologii, că se îndoiește profund de orice fel de angajare politică și e un om „care a cunoscut răul în toate formele sale”. Apoi, timp de aproape 90 de minute, Gao Xingjian a fost lipsit de provocări și împins de moderator din șablon în șablon, însă a reușit să încante publicul din Iași.

FUGA DE TRECUT, FUGA SPRE VIITOR

Piese de teatru scrise de Gao Xingjian în anii '80 erau considerate prea avangardiste și au fost interzise într-o „mișcare împotriva

© Andi Spot

poluării spirituale”. În discursul său de la decernarea premiului Nobel, Gao Xingjian a spus despre scriitori că sunt persoane obișnuite, poate mai sensibile, dar „oamenii care sunt foarte sensibili sunt adesea și mai fragili. Un scriitor nu este purtătorul de cuvânt al oamenilor și nici întruchiparea corectitudinii”.

Ca un bunicuț filosof, Gao, cum îi spuneau inclusiv voluntarii FILIT, a împărțit fără patos și cu multă răbdare înțelepciune pentru toți cei deschiși să o primească. „Fuga este necesară pentru a supraviețui. Este necesară, este salutară, este ceva pozitiv – atât pentru supraviețuire, cât și pentru a ieși din ideologiile înțepenite ale secolului XX. Trebuie să ieșim din ele pentru libertatea spiritului și a creației artistice.” Gao Xingjian vorbește despre o alergare permanentă prin care a trecut toată viața sa, dar nu pentru

„Un scriitor nu este purtătorul de cuvânt al oamenilor și nici întruchiparea corectitudinii.”

a fugi de ceva, ci pentru a căuta anii pe care i-a pierdut într-o țară în care libertatea de exprimare n-a fost niciodată o prioritate. „De ce să mai fugim în libertate?”, îl întreabă Ghiu. Întrebarea a aprins o flacără în Gao Xingjian, pe când traducătoarea făcea un efort aproape suprauman ca să poată ține pasul.

A început să vorbească despre cum libertatea este o necesitate vitală, dar că există în permanență constrângeri și opresiuni și că este nevoie de luciditate pentru a continua să fugim, să ne eliberăm. Fugă, luciditate și eliberare au fost cuvintele-cheie ale primei jumătăți a celei de-a treia Seri. „Secolul XX a inventat tot

felul de «-isme» – marxism, socialism, comunism, dar și liberalism, care ne leagă fie de o ideologie de piață, fie de o putere politică. Trebuie să ne desprindem și de una, și de cealaltă. Același secol a supus și literatura și arta unor angajamente subsumate unei cauze ce a servit unei puteri, indiferent de culoare. Individul e liber, e viu, trebuie să își ia libertatea în propriile mâini”, le-a spus Gao celor din sală.

RĂZBUNAREA, UN LUCRU STUPID

Încă din interviurile pe care le dăduse cu o zi înainte presei, Gao Xingjian a refuzat să comenteze

prea multe subiecte politice. În China a spus că nu se va mai întoarce nici dacă va cădea regimul, iar politica a spus că nici măcar nu îl preocupă, câtă vreme nu intervine în actul artistic. Despre comunism a spus că a fost vândut publicului de larg consum ca o utopie și s-a transformat într-un final într-un flagel care a infectat aproape un întreg continent. „În toată istoria omenirii și până astăzi, politica a însemnat invadarea, pătrunderea în ființa umană. Nu are sens să vorbim în general despre om, omul este o noțiune abstractă, vorbim de rezistența indivizilor, trebuie să ne întoarcem la indivizi, la ființele umane”, a afirmat acesta. Probabil cel mai puternic lucru pe care l-a spus în toată seara Gao Xingjian s-a legat de război. Un om care a fost hăituit de un regim opresiv, împins spre exil de 30 de ani, un regim care nici măcar nu l-a recunoscut ca cetățean chinez atunci când a primit Premiul Nobel și care l-a atacat și mai mult cu ocazie, Gao Xingjian a precizat că războiul nu este o armă pe care ar dori vreodată să o folosească. „Războiul mi se pare ceva stupid – trebuie ca spiritul să zboare, trebuie un nou orizont, o perspectivă care va conduce la adevărata creație.” Creația a fost și cea care i-a împins pașii la Iași, fiindcă tot timpul liber și l-a petrecut vizitând muzee, absorbind tot ce poate oferi cultura ieșeană. Mai puțin literatură, unde „nu mă descurc foarte bine cu limba, încă”. ■ SDC

ULTIMA SEARĂ FILIT

Jeff Lindsay, un scriitor-spectacol

Serile FILIT s-au încheiat cum nu se putea mai bine, duminică, 8 octombrie, cu scriitorul american Jeff Lindsay, creatorul celebrului personaj Dexter. A fost un spectacol de la început până la sfârșit, a amuzat și a emoționat publicul, iar gazda serii, Vlad Tăușance, a fost la înălțime. Categorie, ultima seară FILIT a fost un adevărat *performance*, care a electrizat Teatrul Național ieșean.

ELIBĂDICĂ

Un eveniment care începe cu autorul venind în pași de dans pe *Satisfaction* de la Rolling Stones nu poate fi, din start, plictisitor. Dacă e urmat de un moderator care îi lasă loc să se desfășoare și încurajează publicul să reacționeze, întâlnirea are toate premisele să fie reușită. Și așa a și fost. Nu degeaba s-a încheiat, în buclă, cu una dintre cele mai autentice mărturisiri: „E, probabil, cel mai bun festival la care am fost – și am fost la multe –, cel mai bine organizat și mai cald. A fost o experiență minunată pentru mine”, spune Jeff Lindsay. Și continuă: „Înțeleg de ce am fost ultimul invitat care a vorbit. După ce am spus, mulți nu vor mai vrea să-mi mai vorbească o vreme“. A încheiat emoționat, făcând reverențe publicului, aplaudându-l și mulțumindu-i: „Fără public, n-ar exista nici un spectacol“.

Să derulez totuși și să vă povestesc ce s-a întâmplat, pentru a înțelege cum s-a ajuns aici.

După intrare, Lindsay și-a luat publicul în primire și a remarcat numărul celor prezenți: „Câtă lume, nu e nimic la televizor în seara asta?”. Fiți pe pace, nimeni nu a fost jignit, iar scriitorul nu a uitat să revină, ca un adevărat *showman*, și să-și complimenteze audiența – spre final, întrebând dacă s-a gândit să se mute în altă țară, a zis că Iași ar putea fi o variantă, căci a găsit multe lucruri unice, cum ar fi că toată lumea este pasionată de cultură, preocupată de idei (rar lucru), plus vinurile, pe care le consideră grozave.

Întrebările și răspunsurile au fost adevărate seturi. Dacă vă întrebați, a câștigat cine trebuia. Iată câteva exemple:

Vlad Tăușance: Când v-ați dat seama că ar trebui să deveniți scriitor cu normă întreagă?

Jeff Lindsay: După ce m-am însurat. Dacă ești burlac, mai bine cântă la chitară.

V.T.: Cum scrieți?

J.L.: Foarte bine, mulțumesc.

V.T.: Nu, aveți nevoie de ceva special, cafea, sânge de fecioară?

J.L.: Stau în Florida, acolo nu mai sunt fecioare de nici un fel. Pe termen lung, trebuie să tratezi scrisul ca pe o slujbă cu normă întreagă: te duci zilnic, te așezi la birou și lucrezi.

V.T.: V-a fost greu să scrieți, având copii?

J.L.: Există un echilibru: sunt un scriitor mai bun atunci când sunt un tată bun și viceversa. Dacă ar fi să aleg una din două, ar fi copiii. Pentru ei scriu, ei sunt motivația – doar două dintre fete au trecut prin facultate.

În meciul acesta a intervenit treptat și interpreta Sorana Lupu, care a mărturisit public că misiunea

ei este dificilă, nevoită fiind să traducă glumele și acrobațiile lingvistice ale lui Jeff Lindsay, care își pierdeau din haz, după ea. Apropos de traducere, autorul s-a declarat încântat că se râde de două ori la o singură glumă, o dată în engleză, apoi în română – moderatorul a intervenit, sugerând să mai existe o traducere, poate în germană; replica a fost: „N-ar fi o idee prea bună, în germană nimic nu e amuzant“.

Au fost atinse numeroase subiecte la întâlnirea de pe scena Naționalului, de la experiențele personale strecurate de Lindsay în scrierile sale – plăcerea de a naviga, copiii, iubirea de Florida, rețetele Ritei din seria Dexter, care sunt ale autorului, pasionat de gastronomie –, până la relația cu teatrul pe care îl iubește încă de la primul rol, la 5-6 ani, unde a avut doar o replică („Vine uriașul, vine uriașul!“), pe care a și interpretat-o, spre deliciul publicului, de la legătura sa cu România – Radu Penciulescu i-a fost profesor și mentor, l-a învățat multe, printre care și tehnica „râsului ilicit“ („Atunci când faci publicul să râdă, iar apoi îl faci să se simtă prost că a râs.“) – și până la peripecii a avut cu fani obsedați – cineva i-a intrat în casă, altcineva i-a scris o scrisoare cu o singură frază („Știu unde locuiești“), dar cea mai rea experiență a fost, de departe, când un psihotic l-a acuzat că i-a furat ideea cu Dexter,

„Ce am câștigat din serial m-a ajutat să plătesc facultatea unei fete și a mai rămas ceva pe lângă.“

scriind apoi mii de mesaje similare pe internet și promițând că se va răzbuna pe el și pe soția lui.

Scriitorul nu s-a ferit să atingă onest și cu umor și subiecte mai delicate, cum ar fi dacă este o vedetă – răspunsul scurt ar fi nu –, dacă este bogat – din nou, nu: „Ce am câștigat din serial m-a ajutat să plătesc facultatea unei fete și a mai rămas ceva pe lângă. Cărțile m-au ajutat să trăiesc. Și cam atât“ –, cum a fost primul său agent, cel care nu a deschis vreme de un an manuscrisul cu Dexter, cum a fost respins de toate editurile, uneori și de două ori, și cum a ajuns la agentul său, căruia îi este fidel și recunoscător că nu a renunțat nici când o făcuse chiar el, cum din motive de marketing a schimbat titlul primului volum din *Left Hand of God* în *Darkly Dreaming Dexter*, despre cât de greu le-a fost copiilor cu doi părinți scriitori (soția lui este Hilary Hemingway, nepoata lui Ernest Hemingway), despre inevitabilele „dezacorduri violente“ cu soția sa ori de câte ori au scris ceva împreună – „Ea se pricepe mai bine la partea de intrigă, pe când eu la dialoguri și la glume, desigur“ –, despre cât de greu e să iasă din bucla cu Dexter – are

4-5.000 de pagini *fantasy* scrise, dar nimeni nu le vrea: „Editorii îmi zic că nu e ceea ce așteaptă fanii de la mine, toți vor Dexter, dar nu chiar Dexter“ etc.

Cei din sală au vrut să știe mai mult despre Dexter, ca personaj și construcție narativă, dar și ce crede creatorul lui despre versiunea TV, dacă a fost mulțumit de episodul final, ba chiar cineva l-a întrebat, plătind umorul cu umor, de ce a furat, totuși, ideea pentru a scrie Dexter.

Iar în ultima parte a dialogului, moderatorul i-a propus lui Lindsay să răspundă la întrebări prin melodii. A fost savuros. Ocazie unică în viață. Și așa am ajuns la începutul acestui material.

Ultima seară FILIT s-a încheiat cu decernarea Premiului liceenilor pentru cea mai îndrăgită carte, care i-a fost acordat scriitoarei Ioana Pârvulescu, pentru romanul *Inocenții*.

A urmat un concert de muzică românească veche din colecția lui Anton Pann. A interpretat formația vocal-instrumentală Floralia a Universității Naționale de Arte „George Enescu“ din Iași, iar dirijor a fost conf. univ. dr. Irina Zamfira Dănilă. ■ SDC

FILIT, ADIO, DECI PE CURÂND

Festivalul de care Iașul are nevoie

A fost și s-a încheiat. Cea de-a V-a ediție a Festivalului de Literatură și Traducere de la Iași a luat sfârșit duminică, 8 octombrie. Pe scurt, este vorba despre mai mult de 30.000 de participanți. Anul acesta, FILIT a însemnat peste 300 de invitații din întreaga lume, 150 de voluntari implicați și peste 100 de evenimente incluse în program. Un eveniment redimensionat în mod evident, impresionant prin dimensiunea organizatorică și prin reacțiile generate, atât cele ale publicului, cât și cele ale invitaților. La nivel de acoperire internațională, trebuie amintit faptul că la suita de evenimente festivaliere au participat jurnaliști de la publicații din străinătate, printre care francezii de la „Charlie Hebdo” și spaniolii de la „El País”.

RADU CUCUTEANU

Una dintre declarațiile cu greutate îi aparține laureatului Premiului Nobel pentru Literatură, Gao Xingjian: „Este o adevărată plăcere să descopăr un oraș cultural, primitor. Pentru mine, era greu de imaginat... Și acest festival, FILIT, în acest oraș,

este important. Găzduiește sute de scriitori, editori, traducători din lumea întreagă. Mi se pare un adevărat miracol pe care nu mi l-am putut imagina înainte să ajung aici”.

Dar nu a fost singurul în această uimire. „Este cel mai bun festival la care am participat. Și am fost la multe din întreaga lume. Este cel mai bine organizat și pus la punct, a fost o experiență minunată pentru mine”, a spus Jeff Lindsay, creatorul celebrului personaj Dexter.

Scriitoarea Olga Tokarczuk s-a alăturat celor de mai sus prin declarațiile sale: „Venind aici, îmi imaginam că este vorba despre un festival prestigios, dar mic. Nu m-am așteptat să fie un festival atât de bine organizat, festival de talie europeană. Voi recomanda tuturor prietenilor mei din alte țări să vină aici, doar să fie aici. Sunt și puțin geloasă, noi organizăm în Polonia un festival mic, local, și îi voi întreba pe organizatori cum pot face și eu asta, să organizez un festival atât de grozav”. Partenerul ei de pe scena Teatrului Național din cea de-a doua seară FILIT, Mircea Cărtărescu, a spus: „Aici este un festival de talie internațională. Eu am văzut multe astfel de festivaluri la viața mea, și în Occident, și prin alte părți, și e perfect comparabil cu oricare dintre ele”.

Cum vă puteți imagina, reacțiile organizatorilor au fost pe măsură, după tot timpul petrecut și stresul de a pune pe picioare un festival de asemenea dimensiuni. „Bucuriile noastre, ale organizatorilor, sunt suma bucuriilor oaspeților noștri și ale publicului, care a venit la această ediție într-un număr impresionant. Am simțit, cu adevărat, că suntem o comunitate care iubește literatura. Și la fel au simțit invitații noștri, aproape fiecare dintre cei cu care am discutat au ținut să sublinieze asta. Așa încât nu pot să spun decât că suntem, toți cei implicați în FILIT,

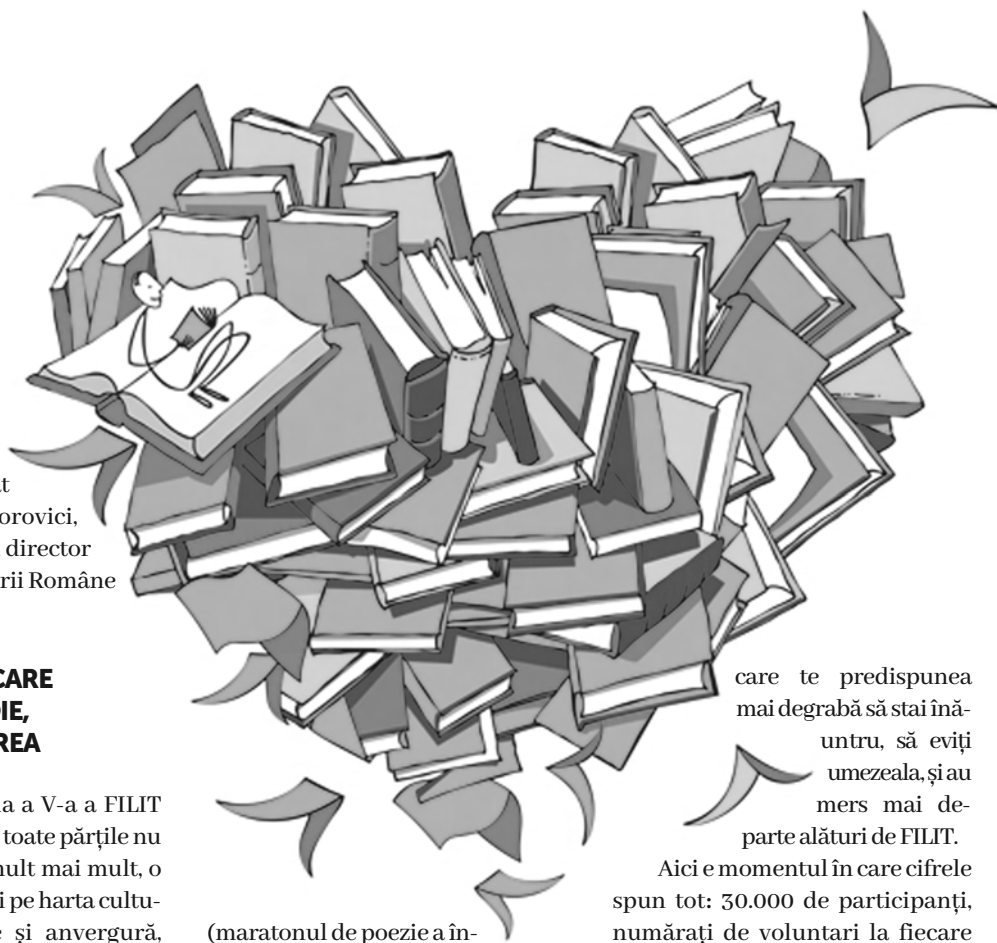
mândri de Iași și de ieșeni”, a declarat Lucian Dan Teodorovici, managerul FILIT și director al Muzeului Literaturii Române din Iași.

FESTIVALUL DE CARE IAȘUL ARE NEVOIE, BA CHIAR ÎL ȘI VREA

Cum se vede, ediția a V-a a FILIT este considerată de toate părțile nu doar o reușită, ci mult mai mult, o repunere a orașului pe harta culturală, prin calitate și anvergură, după precedentele două ediții, de criză. Un festival de care orașul acesta are nevoie, nu pentru acum, ci pentru viitor.

Dar să revin. Ca în toate, avem nevoie de un etalon și atunci când vorbim despre succesul (incontestabil, oricum ar vrea cineva să privească lucrurile) înregistrat de FILIT 2017. Și care ar putea fi acel etalon? Simplu, oamenii. Prezența publicului și calitatea sa. Despre invitați, despre evenimente s-a tot scris, și pe bună dreptate, având în vedere cât de impresionantă este lista participanților și diversitatea programului. Despre public, însă, mai puțin. Din nou, nu este vorba despre marile evenimente, unde în chip firesc s-a adunat multă lume. Nu spun aici despre Serile FILIT, care în mod normal s-au bucurat de săli pline ochi, nici de prezența invitaților prin licee, lucru admirabil prin definiție, ci mă refer la prezența constantă a publicului la evenimente. Două fapte m-au impresionat: un moment și sentimentul general, constanța publicului.

Momentul e foarte simplu și cu atât mai surprinzător: Noaptea albă a poeziei. Știm cu toții că mulți nu văd cu ochi foarte buni poezia. Cu toate acestea, corturile FILIT din Piața Unirii au fost pline de oameni. Și cu foarte mulți alții care erau prin față, la o vorbă, la o țigară. Abia bine după miezul nopții au început să se retragă din participanți

care te predispucea mai degrabă să stai înăuntru, să eviți umezeala, și au mers mai departe alături de FILIT.

Aici e momentul în care cifrele spun tot: 30.000 de participanți, numărați de voluntari la fiecare eveniment. Pragul de 10.000 a fost depășit vineri, când Florin Lăzărescu, aflând vestea, explica fiecăruia, calm și obosit, importanța acestui număr. Ceea ce face foarte evident un lucru: apetența pentru cultură a publicului (și, subliniez, a tinerilor) este foarte mare, iar FILIT este festivalul care răspunde foarte bine acesteia. Festivalul de care Iașul are nevoie, ba chiar îl și vrea.

Și trebuie să amintesc de voluntari. Mulți, organizați, chiar voluntari, au interacționat cu toată lumea, s-au simțit bine și au avut grijă ca cei prezenți, la rândul lor, să facă la fel. Trebuie să recunosc că am simțit un fel de invidie, numai gândindu-mă cu ce povești s-au ales. Pe de altă parte, nici nu pot să concep ce volum de muncă trebuie să fi însemnat numai organizarea lor – și, după cum s-a văzut și s-a tot spus, întregul FILIT a fost extrem de bine organizat.

La final, două cuvinte legate de cei din spatele Festivalului, Lucian Dan Teodorovici și Florin Lăzărescu în primul rând, dar în egală măsură întreaga echipă de la Muzeul Literaturii Române din Iași. Au fost prezenți, uneori credeai că sunt ubicui, au rezistat numai ei știu cum oboseli și stresului (acumulate în multe luni, nu doar zilele acestea) și au organizat un festival nemaipomenit. FILIT, ne vedem la anul! ■ SDC

#FITPTI 2017 – Jurnal de insider 04

Festivalul Internațional de Teatru pentru Publicul Tânăr Iași (FITPTI), fila sa cu numărul X (5-12 octombrie, Prolog 30 septembrie) s-a compus anul acesta în jurul genericului „Orizonturi” și a privit, firesc, către toate zărilor planetei. A ajunge la Iași din aceste zări a devenit în anumite cazuri un mic ocol al Terrei.

Kim Potter, din Noua Zeelandă, s-a aflat pentru prima oară în România, exclusiv la FITPTI, și a călătorit în acest scop vreo două zile, la venire, și alte două, la plecare, schimbând patru avioane care l-au purtat peste trei continente, pe un itinerar de aproximativ 50.000 km. Un drum mai lung decât Ecuatorul, estimat de geografi la cca 40.074 km. Iată traseul lui aviatic: Auckland (Noua Zeelandă) – Guangzhou (China); Guangzhou-Paris; Paris-București; București-Iași; și retur. Adică aproximativ 25.000 de km la dus și alte 25.000 km, la întors, 21 de ore petrecute în aer (pe un segment) cu Air New Zealand, China Southern Airlines, Air France, Tarom. Și retur. Dacă adăugați și diferențele de fus orar, o sa apreciați încă și mai mult prezența artistului la Iași.

Tot un fel de ocol al Pământului au făcut Nguyen Ho Thuy Tien și Ta Xuan Duy, venind direct de la Hanoi. Și ei în premieră în România, numai la Iași! Pentru vize au fost la Kuala Lumpur, Malaezia, un drum de vreo 4.000 de km. Iar călătoria efectivă până la Iași a urmat ruta Hanoi-Dubai-București-Iași. La plecare Iași-București-Moscova-Hanoi. În km, cca 20.000 km la venire și alți 15.000 la plecare.

Rămân tot în zona transporturilor aeriene și a pățaniilor cauzate de companiile aeriene. Brad Shur a zburat din Boston spre Iași cu British Airways. Și artistul american, exclusiv la Iași! Până la Londra, totul a fost bine, doar că în capitala Marii Britanii una din cele două valize cu care călătorea, exact cea în care avea recuzita spectacolului, a fost răstăcită. Pierderea bagajului a fost constatată abia la București. Reclamația făcută la British Airways nu a ajutat prea mult. Găsirea bagajului (urias, de culoare roșie) a durat mai bine de patru zile. Așa încât pentru

evenimentul prevăzut a avea loc la American Corner a trebuit să ne reorganizăm și să improvizăm, într-o coproducție România-SUA-Australia-Brazilia-Grecia. Participanții din țările enumerate l-au ajutat pe Brad Shur să refacă recuzita, spre deliciul general al participanților.

Cimpoierii de la Loch Katrine Highlanders nu mai fuseseră în România până acum, dar măiestria cu care cântă i-a purtat prin toată Europa și i-a făcut celebri. În FITPTI, au concertat în mai multe locuri din oraș, la Cafeneaua Veche, unde Juju Cojocar, amfitrionul, le-a pregătit o degustare de țuică, dar și pe pietonalul Ștefan cel Mare, chiar în fața Primăriei. Primarul era la birou la orele amiezii și, auzind acordurile inconfundabile, văzându-i costumați în tradiționalele kiluri, a coborât să-i salute, i-a invitat în sala mare, le-a oferit o cafea, s-a pozat cu ei. Foarte frumos! Dacă știam, i-aș fi rugat pe scoțienii Willie Park, Brian Lammond și Ritchie Cameron să îl întrebe pe Mihai Chirica cum se face că pentru ediția a X-a a FITPTI, care a adus în oraș 500 de participanți din 29 de țări de pe șase continente, care a reunit peste 30.000 de spectatori, Primăria, deși promisese un sprijin financiar măcar la nivelul celui de anul trecut (150.000 lei), nu a contribuit decât cu mai puțin de jumătate, adică doar cu 70.000 de lei. Ca să înțelegem și noi, organizatorii, de ce.

O EDIȚIE BUBUITOARE

O întâmplare și mai și, tot din sfera transportului pe căile aeriene, a avut-o Nicolai Zykov și echipa lui de la Moscova. Totul părea să se desfășoare conform orarului inițial, s-au urcat în aeronavă, s-au făcut toate procedurile predecolare, a început decolarea. Doar că exact în faza de înălțare a avionului unuia dintre pasageri i s-a făcut rău, iar, conform regulilor

OLTIȚA CÎNTEC

DATUL ÎN SPECTACOL

aviatice, în acele câteva minute chiar și însoțitorii de zbor trebuie să stea pe scaune, cu centurile de siguranță atașate. Avionul nu se putea întoarce la sol, însoțitorii de bord nu îi puteau da primul ajutor, așa încât doar după ce aeronava a ajuns la altitudine însoțitoarele de zbor au reușit să facă manevrele de resuscitare necesare. Căpitanul a anunțat incidentul, a solicitat permisiunea de aterizare de urgență, turnul de control i-a cerut să facă vreo câteva ture prin aer (așa spun procedurile aeronautice) până i s-au găsit un culoar de zbor liber și o pistă de aterizare, iar toți pasagerii au revenit la sol. Ambulanțe și mașini ale poliției au intrat pe pistă, s-au continuat manevrele de resuscitare – pasagerul suferise un atac de cord, s-au făcut cercetări criminalistice preliminare (moartea suspectă trebuia investigată), declarații, interogatorii, operațiuni care au însumat o întârziere de aproximativ nouă ore.

De la Timișoara a venit Daniela Șilindean, cronicarul teatral de la revista „Orizont”, care s-a ocupat de blogul FITPTI, *Blog It*. La controlul de securitate de la aeroport, pe laptop i-au fost găsite reziduuri de materiale explozive. S-au aplicat procedurile standard: întrebările de rutină – v-ați făcut singură bagajul? cine a mai avut acces la el? unde zburăți? la un festival de teatru? Întâmplarea face ca în ultima zi de FITPTI să fi fost programat spectacolul *Exploziv*, de Elise Wilk, cu trupa de la Teatrul Național „Marin Sorescu” din Craiova. Lucrurile s-au lămurit rapid, criticul de teatru participase la un simpozion al Universității de Medicină din Timișoara și acolo erau particule microscopice de substanțe care în anumite condiții, în anumite combinații ar fi putut deveni explozive. #FITPTI a avut o zecea ediție bubuitoare! ■ SDC

Expoziția *Selfie Automaton*

Reprezentarea *Bread and Puppet Theater* pentru presă

ION BARBU

PINACOTECA DIN PETRILA

UN DOCUMENTAR APARTE PE ECRANELE DIN ROMÂNIA

Alexandru Solomon: „Ouăle lui Tarzan nu e (doar) un film despre animale, ci și unul despre oameni”

După ce s-a ocupat de ilustrații artiști români, securiști convertiți în businessmeni sau vocile de la Radio Europa Liberă, Alexandru Solomon a scos pe ecrane în 6 octombrie 2017 un documentar de lungmetraj cu totul neobișnuit. E, poate, prima dată când un documentarist de la noi abordează

un subiect fără legătură directă cu România. *Ouăle lui Tarzan* a fost filmat timp de mai mulți ani în Abhazia, unde există încă din anii '20 un institut care folosește maimuțe pentru cercetarea medicală. Filmul nu e nici de partea maimuțelor (deși și se rupe sufletul când le vezi), nici de

partea oamenilor (societatea avansând și prin vaccinurile care au fost testate pe necuvântătoare). Solomon ne face să căutăm granițele umanității din noi, contextualizând povestea din Suhum și referindu-se și la traseul acestui popor, care are puncte comune cu traseul nostru.

INTERVIU REALIZAT DE
IULIA BLAGA

Poate părea ciudat că un documentarist român nu face un film legat de un subiect din România. Cum ai dat peste acest subiect?

Mi-am dorit să fac un film în afara României și un film în afara preocupărilor mele de conținut și formă de până atunci. Cred că e o mișcare firească, dacă încerci să nu te cantonezi într-o formulă. Am dat peste subiect citind texte despre experimente medicale fanteziste din prima parte a secolului XX. Era o epocă plină de astfel de proiecte, totul părea posibil, medicina era clar influențată de ideologie și de tendințele culturale. Într-o carte a lui Lucian Boia despre mitul tinereții fără bătrânețe era menționat un medic rus, Voronoff, care s-a ocupat de transplanturi de testicule de la maimuțe la oameni. Vârsta proprie o fi jucat și ea un rol.

De la Voronoff am ajuns la doctorul Ivanov, care a inițiat toată ideea unui rezervații medicale de maimuțe în Caucaz, în anii 1920. Apoi am călătorit în Abhazia, am fost la Institut și m-am lipit de locul acela și de oamenii lui. Asta era în august 2011. Mi s-a părut (mi se pare încă) o țară de o frumusețe izbitoare, cu o natură incredibil de generoasă, dar complet lovită de istorie. N-am ce face, trebuie să mă autocitez: Abhazia ar putea fi un paradis, dar a trecut prin iad.

„Abhazia ar putea fi un paradis, dar a trecut prin iad.”

Cât de greu e să faci un film într-o țară a cărei limbă nu o vorbești?

E greu, n-am învățat rusă la școală, așa încât, după prima sau a doua călătorie în Abhazia, am luat cursuri de rusă timp de aproape un an. Am ajuns la un nivel de școală primară, suficient cât să pot înțelege sensul discuției, să pot face o minimă conversație și să citesc texte simple. Până la urmă, mi-a plăcut și acest tip de distanțare pe care ți-l dă neînțelegerea completă a unei limbi. Te uiți la alte lucruri. Sigur, procesul a fost mai anevoios, pentru că tot materialul ăsta a trebuit tradus.

Cât de ușor ți-a fost să găsești asemănări cu România?

E foarte interesant să lucrezi într-un teritoriu care are asemănări cu țara ta – și Abhazia a trecut prin experiența comunistă, și societatea lor e dominată azi de consumism, deși păstrează câteva trăsături foarte tradițional-conservatoare, în fine –, se mănâncă mămăligă... Dar e în același timp foarte diferit. La ei, epoca sovietică a însemnat și prosperitate, și pace etnică – până la un punct. În tot spațiul rusofon, desprinderea de modelul autoritar sovietic nu s-a petrecut complet. Noi, de bine, de rău, suntem în altă sferă. În mod paradoxal,

acolo e mult mai vizibilă disoluția statului, privatizarea întregii vieți sociale prin corupție sau impotență administrativă, lucruri care există și la noi într-o formă mai puțin extremă. Pe deasupra, teritoriul acesta e mult mai aproape de Orient, de Asia, iar Caucazul e o zonă foarte aparte.

Dă-ne mai multe detalii despre procesul de producție. Cât timp ți-a luat să filmezi? De câte ori te-ai dus până acolo? A fost greu să obții viză? Ai lucrat cu o echipă mare?

Am fost acolo cam de opt ori între august 2011 și august 2016, când am încheiat filmările. Inițial mergeam singur, pentru că nu aveam buget, lucram cu un interpret local sau cu cineva de la Moscova. Am filmat de fiecare dată, cu camere modeste la început. Din 2014 am primit o subvenție pentru dezvoltare și am plecat împreună cu Marin Cazacu, cel care a făcut sunetul. Iar din 2015, după ce am primit finanțare, am mers cu o echipă de patru oameni: Radu Gorgos – imagine, Anton Breiner – asistent regie și interpret, Titi Gavrila – asistent de cameră – și

Marin, pe care l-am pomenit. Viza abhază se obține ușor, dar ai nevoie de o viză rusească cu multiple intrări.

„AM ÎNCERCAT SĂ NU INSTRUMENTALIZEZ SUFERINȚA ANIMALELOR”

Te-ai străduit să nu te atașezi de maimuțe?

Cum bine spune Tania, îngrijitoarea de maimuțe din film, animalele astea nu sunt nici câini, nici pisici. Sunt animale sălbatice – animale, desigur, extrem de inteligente, animale cu personalitate, dar simți

tot timpul că există o barieră între ele și tine. Asta cred că le face atât de interesante pentru om. Deși maimuțele se comportă ca niște copii umani, comportamentul lor, logica existenței lor e sălbatică. Îmi erau dragi, bineînțeles, puii, mă durea sufletul când vedeam animale chinuite, dar până la urmă te acomodezi cu tot felul de lucruri.

Cât de dificil ți-a fost să menții la montaj un ton neutru față de folosirea maimuțelor pentru experimente? Acest ton neutru reprezintă punctul tău de vedere? (Eu am plâns jumătate de film.)

Am încercat mai degrabă să nu instrumentalizez suferința animalelor. Reacția ta arată că filmul își face datoria și față de soarta animalelor folosite în experimente. Nu cred că un ton mai acuzator al montajului sau un comentariu activist de autor ar fi adus ceva în plus. Pe deasupra, *Ouăle lui Tarzan* nu e (doar) un film despre animale, ci și unul despre oameni. Empatia mea a funcționat în egală măsură pentru primatelor non-umane, cât și pentru cele umane. Cred că drepturile animalelor sunt un capitol important pe agenda omenirii în drumul ei spre civilizație, dar mă irită sensibilitatea pentru animale ca reflex al insensibilității pentru oameni.

În ce privește dreptul de a face experimente pe animale, cred că trebuie să ținem cont de context și de ce s-a întâmplat în ultimul secol. Astăzi medicina de nivel înalt a intrat într-o altă epocă (ingineriile se fac la nivel micro,

Suhum este capitala Abhaziei, o mică republică nerecunoscută aflată pe malul oriental al Mării Negre. Pe o colină deasupra orașului se întinde parcul unui institut medical de cercetare pe maimuțe, înființat de sovietici în anii '20. Legenda spune că a fost înființat pentru crearea unui hibrid între om și maimuță. Creatura nu a fost zămisliță niciodată, la fel cum nici Omul Nou al comunismului nu s-a născut. Astăzi, oamenii și maimuțele sunt captivi într-un teritoriu răvășit de război și decenii de cruzime, fiind și unii, și alții victimele unor serii de experimente nereușite.

de genetică, nu la nivel de organisme vii). Dar e greu de contestat că după 1900 tratamentele pentru majoritatea bolilor grave s-au găsit prin experimente pe animale și că majoritatea vaccinurilor care ne protejează copiii de tot felul de suferințe au fost descoperite și testate pe animale.

Cum era posibil ca una dintre îngrijitoare să ia un pui de maimuță acasă pentru a-l crește, cu intenția de a nu-l lăsa să fie supus experimentelor?

În Abhazia – ca și la noi până nu demult –, granița între serviciu și spațiu privat nu e foarte clară. Adică, oamenii își rezolvă chestii personale la locul de muncă, iar acasă mai aduc câte ceva din treburile de la serviciu. Practic, în captivitate se întâmplă destul de des ca mama să refuze puiul și atunci puiul de maimuță trebuie salvat, scos din cușcă și crescut separat. Cum la Suhum, în institut, nu există o creșă pentru acești pui, Tania și încă o colegă de-a ei suplinesc golul instituțional și joacă acest rol de mamă de împrumut. Bineînțeles că asta dă naștere unor situații bizare atât pentru mama umană, cât și pentru puiul de maimuță, mai ales că el va reveni printre ai lui după vreo 16 luni.

Există asociații de protecția animalelor în Abhazia? A protestat vreo asociație străină față de faptul că în Suhumi încă se fac experimente pe maimuțe, ca în anii '20?

Din câte știu, nu există asemenea asociații în Abhazia, iar faptul că țara nu are un statut recunoscut global face ca intervențiile asociațiilor din lumea largă să fie puțin probabile și posibile. Juridic, teritoriul respectiv este un *no man's land*. În ce privește atitudinea localnicilor față de animale, trebuie să ne punem puțin în locul lor. În Abhazia, condițiile de viață ale oamenilor sunt destul de grele și tradițiile locului sunt încă arhaice. Nu știu dacă noi avem de dat lecții în acest domeniu, să ne amintim doar reacțiile la impunerile europene ce vizau asomarea porcilor și vitelor.

FILMUL POATE FI DESEMAT ÎN CERCURI CONCENTRICE

Cu ce fel de greutate te-ai confruntat până ai dus proiectul la bun sfârșit?

Mi-a fost greu să fac un film la asemenea distanță, într-un loc

unde nu puteam ajunge ușor. Din cauza asta și din lipsa banilor (până la un punct), perioadele de *research* și filmare au fost răsfricate pe parcursul a cinci ani. E greu să ai continuitate așa. La un moment dat, oamenii de la Suhum nu mai pricepeau de ce tot revin, când am să termin, dacă sunt capabil să închei... Dar cel mai greu cred că a fost să găsec o structură narativă, fără comentariu din off, în care toate temele despre care voiam să vorbesc să fie prezente.

Angajații institutului au avut posibilitatea să vadă filmul? Crezi că, dacă se văd pe ecran, ar putea începe să-și pună problema că nu e OK ce fac (deși respectă normele europene și iau sânge numai după ce sedeză maimuța)?

Da, am mers la Suhum să le proiectez filmul de îndată ce a fost gata. S-au văzut pe ecran și au apreciat, cred, onestitatea filmului. Unii dintre ei au zis după proiecție că imaginea asta crudă de pe ecran i-ar putea face să îndrepte lucrurile. Dar nu cred că se gândesc să renunțe la experimente.

Cercetătorii sunt oameni care cred în ceea ce fac, în importanța muncii lor. Oamenii de acolo nu privesc la fel ca noi relația cu natura, cu alteritatea animală. În Occident, această relație e pe cale să se modifice și lucrurile astea sunt, cumva, câștigate. Dar societatea abhază nu a intrat în faza post-umanistă și nu se hrănește cu textele lui Bruno Latour sau Giorgio Agamben. Au probleme de supraviețuire mult mai stringente, imediate.

De ce ai considerat că trebuie să contextualizezi povestea și să incluzi referințe la

istoria recentă a Abhaziei (războiul cu Georgia etc.)?

Mi-a fost destul de clar de la început că teritoriul unde e plasat institutul e parte din poveste, că nu e indiferent unde ne aflăm. Locul acesta – paradisiac și infernal în același timp – e o țară nerecunoscută, inexistentă pe hărțile oficiale. Ai putea spune că e o țară imaginară, la fel ca proiectele medicale din anii '20. Aici trăiește o populație care încearcă să-și construiască o identitate în urma unei traume îngrozitoare, războiul acela din 1992-1993 în urma căruia Abhazia s-a separat de Georgia. Deși e atât de izolată, Abhazia reflectă multe din frământările lumii globale de azi: obsesia identitară, retragerea în clanul propriu, repulsia față de modernitate, influența crescândă a Bisericii etc. La un moment dat am înțeles că filmul poate fi desenat în cercuri concentrice: în centrul lui se află maimuțele captive și oamenii care trăiesc pe lângă ele; apoi, depărtându-te, vezi cum trăiesc acești oameni în afara limitelor Institutului; mai îe un pic de distanță și înțelegi prin ce au trecut ei nu demult; pentru ca la final să traversezi granița ieșind din țară.

Mi s-a părut interesant că unii angajați ai institutului sunt aplecați de vârstă și boli, parcă ar lucra acolo încă de la înființare. Pe urmă am citit pe blogul filmului că abhazii sunt longevivi. Ai găsit până la urmă o legătură între longevitate și experimentele din institut, inclusiv cele ale lui Ivanov?

Într-adevăr, institutul e condus de oameni foarte în vârstă, dar aici cred că e vorba și de tradiția sovietică în care oamenii nu ies așa ușor la pensie, pentru că nu-și permit, dar și pentru că societatea e gerontocratică. În film am încercat să urmăresc această falie între generații. Există într-adevăr un cult al bătrânilor prin locurile astea, așa cum există această reputație a abhazilor, că sunt longevivi. Oricum, reputația e mai veche decât experimentele lui Voronoff (Ivanov nu s-a ocupat de prelungirea vieții, ci de hibridizare). Mi s-a părut că ironia soartei face ca întinerirea să fie una din principalele linii de cercetare ale Institutului de la Suhum. Dar tinerețea fără bătrânețe și viața fără de moarte sunt proiecte nemuritoare ale medicinei. ■ SDC

EVENTIMENT ÎN LUMEA MUZICII OCCIDENTALE

Dana Ciocârlie și integrala lucrărilor pentru pian solo de Robert Schumann (II)

De multe decenii un pianist român nu a stârnit în lumea occidentală un asemenea uragan mediatic ca Dana Ciocârlie și integrala muzicii pentru pian solo de Robert Schumann pe care a înregistrat-o live pentru casa de discuri La Dolce Volta pe 13 CD-uri și a lansat-o cu o săptămână în urmă. *Choc de la musique* pentru revista de specialitate „Classica” și un articol în exergă, invitată specială la talk-show-urile lui Alain Duault la Radio Classique sau, timp de o săptămână, în *Les Grands Entretiens*, pe France Musique, remarcată de Radio France International și de numeroși critici, pianista și integrala ei fac zilele acestea corp comun, stârnind o admirație unanimă. Un motiv în plus de a o intervieva și pentru „Suplimentul de cultură”.

Continuarea interviului din numărul trecut

Cum ați organizat materialul în cele 16 concerte? Ați fost mulțumită sau a trebuit să reveniți uneori asupra unor finisări?

Nu prea am avut posibilitatea, pentru că o condiție *sine qua non* era că pianul nu stătea [în sală] decât în ziua concertului. Am intervenit la anumite lucruri, dar foarte puțin. Puteam să mai rămân în sală pentru a înregistra jumătate de oră în plus după plecarea publicului, în special pentru lucruri foarte practice. Pentru că e o sală de concert într-o ambasadă, puteau exista zgomote într-un pianissimo absolut, ca de la baie sau un telefon. Deci am putut corecta asemenea lucruri.

Dacă am fost mulțumită de toate piesele: este una de care nu am fost foarte mulțumită. În plus, fusese înregistrată la trei zile după evenimentele din 13 noiembrie 2015 aici, la Paris [cele trei atentate teroriste islamice]. Într-o atmosferă atât de apăsătoare, *Davidsbündlertänze*, op. 6 era o piesă atât de luminoasă și plină de culori. Le-am înregistrat în 16 noiembrie și nu am fost mulțumită. Din fericire, am avut ocazia de a le reprograma și le-am recântat în iunie 2016, când le-am reînregistrat în concert integral și reținută pe disc este această a doua versiune.

La venirea sa la Paris cu câțiva ani în urmă, directorul Institutului Cultural Român se plângea – pe bună dreptate – că politica de promovare a culturii române în Franța „strălucește prin timiditate și lipsă de metodă”; domnia sa pune în discuție programările intempestive, nepregătite, pe fugă, între altele de concerte. Proiectul dumneavoastră și realizarea lui finală de-

monstrează – am sentimentul – că se poate și altfel. Ce părere aveți?

Mie mi se pare că întotdeauna se poate dacă există entuziasm, bunăvoință și, în special, dacă un proiect pare coerent și încarnat absolut de la A la Z; întotdeauna se pot găsi mijloace. Într-adevăr, în ce privește România în cazul proiectelor culturale de multe ori [la ICR] au probleme cu lipsa de bani sau de mijloace și evident că este foarte regretabil și dureros să constăți acest lucru. Dar mi se pare că aici noi, artiștii, avem un mare rol de jucat, de a insufla energie și dorință, de a aduce mijloace cu forța noastră personală, cu proiecte individuale.

Am scris recent în „Suplimentul de cultură” despre emisiunile la France Inter din 1953 ale unui intelectual, ziarist, actor, producător radio, originar din România, Robin Livio, intitulate Parisien, d'ou viens tu?. O întrebare standard, adresată între alții lui Stan Golestan, George Enescu, Marcel Mihalovici, era în ce măsură se simt parizieni la ani de zile după instalarea lor în Franța. V-aș pune aceeași întrebare.

Eu m-am simțit pariziană destul de rapid, pentru că m-am căsătorit foarte repede după ce am ajuns la Paris. Am ajuns în 1992 și destinul a făcut că l-am întâlnit pe soțul meu în februarie 1993 și ne-am căsătorit în septembrie, el fiind dintr-o familie de parizieni get-beget de două sute de ani. Am fost, prin urmare, catapultată în viața pariziană în mod foarte natural și rapid. Asta s-a petrecut acum 25 de ani. Nu aș putea spune dacă un tânăr venind acum din România la Paris s-ar putea integra, în acest secol XXI, tot atât de rapid. Depinde și de gradul de cunoaștere a limbii franceze.

Eu am avut mare noroc, de la șase ani am vorbit franceza, pentru că

sunt dintr-o familie foarte francofilă. Unchiul meu, Livius Ciocârlie, scriitor, fusese rector sau prorector la Universitatea din Timișoara, specialitatea lui fiind franceza. De asemenea, la șase ani am avut o doamnă care mă aducea de la școală în fiecare zi și care locuise în Franța timp de 30 de ani. Primul lucru pe care mi-l spuneau toți francezii pe care i-am cunoscut era „cum de vorbiți așa bine franceza, aproape mai bine ca un francez?”. A fost un foarte mare ajutor și m-am simțit în largul meu aici imediat, de la început. Asta nu înseamnă că nu mă simt încă foarte româncă (râde copios).

România v-a rămas la suflet, cum o atestă unul din discurile dumneavoastră imprimate sub eticheta L'empreinte digitale și intitulat chiar România, cu un program de Paul Constantinescu, Enescu și Bartok.

Da, așa este. De fapt, dacă pot impulsiona sau participa la proiecte care privesc muzica românească, nu ezit și sunt prima care să spun prezent. De exemplu, aici la Paris, de patru ani, sub impulsul pianistei Alina Pavalache există „Zilele festive George Enescu” în luna octombrie și un concurs de melodii pian-voce care se cheamă „George Enescu”, la care am participat deja și la care voi participa din nou în 2018. Mi se pare o inițiativă extraordinară. Într-adevăr, România îmi este prezentă tot timpul, zi și noapte.

La L'empreinte digitale ați înregistrat și un CD Schubert, cu ultima sa sonată și cu cele trei piese (postume) pentru pian din 1828, cu sprijinul Fundației „Yvonne Lefébure”, pianista care i-a fost profesoară lui Dinu Lipatti. A contribuit faptul că erați româncă?

VICTOR ESKENASY

SCRISOARE CĂTRE MELOMANI

„Muzica nu trebuie înțeleasă, ea trebuie ascultată”
(Hermann Scherchen)

Nu, nu, nu! Yvonne Lefébure deja murise când am fost eu laureată. La acest proiect am ajuns datorită unor concursuri. În fapt, Yvonne Lefébure, care a murit fără urmași, a lăsat tot ce avea acestei fundații, administrată de doi foști elevi, un francez și o pianistă elvețiană. Ei au căutat, mergând la finale la concursuri muzicale, tineri pianiști care să fie din linia muzicală sau temperamentală a lui Yvonne Lefébure. Au venit la Concursul Pro Musicis – la care am cântat în program, de exemplu, *Sonata nr. 1* de Schumann și asta știu că le rămăsese în mod special în memorie; au venit anonim în public, la finală, după care mi-au scris: „Suntem administratorii Fundației «Yvonne Lefébure», v-am ascultat și ni se pare că ați corespunde profilului pe care Yvonne Lefébure însăși ar fi fost fericită să-l cunoască; deci putem să vă ajutăm, punându-vă la îndemână mijloace pentru un proiect de carieră care ar fi important pentru dumneavoastră. Alegeți ce vreți”. Așa s-a întâmplat (râde).

Nu sunteți numai pariziană, ci și lioneză, dat fiind că predați la catedra de muzică de cameră de la Conservatorul Național de Muzică și Dans de la Lyon. Cu ce împliniri din partea studenților pe care îi creșteți și educați?

Această colaborare cu Conservatorul din Lyon este un punct extrem de frumos și luminos pentru mine. Muzica de cameră mi se pare mai ușor de predat, un pianist nu trebuie să se ocupe atât de mult de părțile tehnico-instrumentale, să le spun așa; pot să mă ocup, în schimb, numai de muzica pură, de construcție, de frazare, de elan, de atmosferă.

Deci este o mare libertate pentru un pedagog de a preda muzică de cameră și, în plus, mă amuz foarte mult, deoarece grupurile cu care lucrez nu sunt numai de pian. De exemplu, am avut ca studenți cvartete de coarde, iar unul, apropo de satisfacție, Cvartetul Yako, la primul concurs internațional, la Orlando în Olanda, a luat Premiul al treilea și Premiul special pentru muzica contemporană. Pe de altă parte, există și o satisfacție pianistică, pentru că mulți din studenții pianiști care vin în cadrul ansamblurilor de multe ori îmi cer sfaturi, îmi cer să-i ascult înainte de concursuri. Mă simt foarte apreciată și foarte apropiată de studenți.

Revenind în încheiere la cofretul integralei Schumann, intenționați să o lansați și în România? Colecția va fi distribuită și acolo? Ecouri din România?

Până acum, nu! Ar fi trebuit să fac un mic turneu de trei concerte chiar săptămâna aceasta, legate de anul aniversar Lipatti. Din păcate, din motive organizatorice, turneul a fost amânat. Dacă așa fi venit, evident că aș fi adus o mulțime de discuri și le-aș fi prezentat. Nu știu ce distribuție de discuri există în România. Distribuția internațională a casei La Dolce Volta este asigurată de Harmonia Mundi și nu știu cât este de prezentă în România. Dar, aproape sigur, anul viitor voi veni pentru anul cultural franco-român și atunci puteți fi sigur că o să se vorbească și despre Schumann. ■ **SDC**

Cum mi-am petrecut sfârșiturile lumii

Săptămânile astea am trecut dintr-o agitație în alta și nu am apucat să vă povestesc unul dintre lucrurile mele preferate care s-au petrecut recent.

Pe 23 septembrie trebuia să se sfârșească lumea, conform unui numerolog pe nume David Meade. Asta a căzut într-o sâmbătă. Realizatorul unui post de radio a încercat să îl invite în studio în vinerea dinainte, dar numerologul a transmis că este disponibil abia peste două săptămâni.

■ 23 septembrie 2017 a fost, cum spuneam, într-o sâmbătă. Numerologul spsesse că, potrivit Bibliei și piramidelor egiptene, în acea zi Nibiru – Planeta X, a cărei existență „NASA o neagă cu încăpățănare”, se va ciocni cu Pământul. OK, chiar dacă nu se ciocnește, măcar va trece foarte aproape de planeta noastră și

va provoca erupții vulcanice, tsunami și cutremure. Când m-am trezit, am uitat că trebuie să vină sfârșitul lumii, dar uitasem și să îmi iau cafea, ceea ce nu aducea decât prevestiri nefaste pentru ziua respectivă. Mi-am băut cafeaua în oraș, dar am avut de ales între cafea normală cu lapte și *flat white* și am ales prost. Mi-a stricat toată ziua. Duminică trebuia să merg la două petreceri aniversare, unde era preferabil să fiu veselă și să nu stau într-un colț, așa că m-am recuperat preventiv pentru prea multă exuberanță citind toată ziua chestii serioase.

■ 21 august 2017 a fost o luni-marțimiercuriiovinerisâmbătăsau duminică, în sensul că eram în concediu și știți cum succesiunea zilelor săptămânii își pierde semnificația când nu lucrezi. La americani era eclipsă de soare, iar numeroase grupuri evangheliste americane

susțineau că este un semn al sosirii Apocalipsei. Explicația: se întâmpla cu 33 de zile înainte de (vezi-mai-sus) 23 septembrie care era zi menționată în Revelații, începea în cel de-al 33-lea stat (deoarece sfârșitul lumii ține cont de ordinea precisă a SUA) și se încheia pe paralela 33. Eclipsa avea loc în a 233-a zi din an, respectiv a 33-a săptămâna a lui 2007, cu 133 de zile înainte de încheierea anului. La un anunț de pe internet al unei petreceri de eclipsă, o mămică lăsase un comentariu dacă n-ar fi mai OK să se amâne chestia cu eclipsa până în weekend, ca să fie liberi și copiii.

■ 29 iulie 2016 era ziua de inversare a polilor magnetici. În acea zi, atmosfera urma să fie suptă de cosmosul negru, stelele să gonească pe cer și Pământul să se învârtă ca un titirez pe baterii și să ne omoare pe toți. Tare stresată am

fost în ziua aceea și îmi amintesc precis de ce, deoarece în calendarul meu scria: „termen limită texte”, iar oamenii nu mi le mai trimiteau și se mirau de ce sunt urâcioasă cu ei la telefon. Pentru că sfârșitul lumii nu este un motiv suficient de bun ca să întârzi cu ceea ce trebuia să faci.

■ 27 septembrie 2015 trebuia să ne omoare „superluna însângerată”. Am ieșit până în mijlocul străzii să mă uit la luna care trebuia să fie roșie ca un ochi iritat. N-am văzut nimic, era normală, m-am dus să mă culc.

■ 21 decembrie 2012 era ziua în care se încheia calendarul maya. În calendarul meu scria să îi spun la mulți ani unui prieten, prieten care este foarte vesel de felul lui, așa că am fost convinsă că lumea nu poate fi atât de nedreaptă încât să facă o glumă proastă chiar de ziua omului.

MĂDĂLINA COCEA

DE VEGHE-ŢI LANUL DE CULTURĂ

■ Și în sfârșit, celebrul Y2K – trecerea din 1999 în 2000. Mi-o amintesc cel mai bine, deși este cea mai depărtată. Am petrecut de Revelion ca la carte, cu prieteni, cu hainele mele cele mai bune, cu sărut la miezul nopții. Țin minte că pe atunci eram și foarte optimistă, pentru că nu știam că sfârșiturile de lumi nu vin anunțate ca un circ, ci discrete, cu fisuri de filigran, pe care le poți ignora liniștit până se face prea târziu. ■ **SDC**

Industria Madonna

Întors deunăzi din Germania, unde muncește sezonier, un prieten hrănit în adolescență cu Duran Duran, Depeche Mode, Madonna, Europe, C.C. Catch sau Modern Talking mi s-a lăudat cu niște discuri, noi și second-hand.

DUMITRU UNGUREANU

ROCKIN' BY MYSELF

Era în trecere, cu mașina, și-am răscolit cutia portbagajului după vreo ciudățenie, o raritate, un disc de referință ce va fi scăpat vigilenței mele aprige. N-am avut parte de asemenea plăcere; titlurile g(r)ăbuite de hedonistul meu amic țineau de un *mainstream* intrat demult în desuetitudine, dacă nu par cumva pretențios. Însă, cum destule nume dintre cele invocate, ce constituiau combustibilul anilor '80, sunt active și astăzi, am găsit câteva dintre CD-urile lor recente. Unele fără pretenții, simple dovezi că respectivii artiști mai trăiesc, altele demne de atenție, ascultare și – de ce nu? – consemnare aici. Iar între cele noi, ultima realizare de sub eticheta *Madonna* se impune fără probleme, ca orice produs de înaltă calitate profesională. Mă refer la blu-ray-ul *Rebel Heart Tour* (2017, Semtex Film/ Maverick/ Live Nation/ Eagle Rock Entertainment/ Universal Music

Group): două ore de spectacol ce nu-ți lasă o clipă de răgaz.

Oricâte reproșuri morale ar culege persoana, și estetice artista, Madonna înseamnă o industrie eficientă. Turneele scot regulat peste 100 de milioane de dolari profit, cum scriu publicațiile specializate. Fără a număra contabili, avocați, agenți de vânzări și auxiliari anonimi la sediul american, firma deplasează: trei producători executivi, un regizor de scenă, doi regizori generali, un regizor al spectacolului muzical, altul creativ asociat, un șef al spectacolului coregrafic, un arhitect al scenografiei, un „desenator” al luminilor, un responsabil cu fotografiile, un stilist și creator de costume pentru show, un producător general și doi șefi de editare. Acesta e stafful principal, garantul producției. Șapte persoane formează

stafful de turneu, cu însărcinări și responsabilități specifice. Trupa ce-o acompaniază pe solistă e compusă doar din șase instrumentiști, cu inginerul de mix vocal șapte, plus Madonna, la chitară și ukulele = 8; puțini față de alte ansambluri pornite la concerte de jur-împrejurul pământului. Compensează numărul celor din stafful personal: douăzeci! (Cineva este asistent estetician!) Pe lângă cei douăzeci, responsabilii – trei! – cu anturajul de petrecere sunt demni de toată invidia. Nu mai puțin de șaptezeci de nume (sper că n-am greșit număratoarea) însumează echipa de turneu, ce cuprinde meseriași de toate felurile: tehnicieni video, audio, IT, tâmplari, coafori, electricieni, fără a-i aminti pe managerii însărcinați cu fel de fel de chestii, de la ambianță până la decoruri grele. Sunetul are vreo cinci responsabili, fiecare cu asistentul său, iar treaba făcută de ei este, indiscutabil, perfectă. Și corpul dansatorilor, foarte important în economia spectacolului, numără tot douăzeci de inși: balerini, balerine și persoane al căror sex este incert, fiind prezentate ca atare de „patroana stabilimentului”, ea însăși aflată sub narcoticul indeciziei genitale, deliberat proclamată,

gest merit să atragă atenția asupra-i și să-i umfle conturile bancare. Și cine, în showbizul ultimelor trei decenii și jumătate, se pricepe mai bine ca Madonna să întrețină interesul, să provoace scandalul, să suscite admirația și disprețul în egală măsură?

Pentru un artist occidental, temele aflate la îndemână să iasă în evidență sunt sexul și religia. Firește, Madonna s-a impus pe piața asta fără jenă și fără umbră de îndoială. Măcar

că la cei 57 de ani, câți împlinea în cursul turneului *Rebel Heart*, atractivitatea sa erotică era o fantoșă mass-media, Madonna pare o vampă nesățioasă ce trezește pulsuniile (bine remunerate?) vreunui fan scăpat de purulența acneică. La concertele ei, homosexualii și lesbienele se sărută cu bucurie în public, iar lascivitatea umple sala bombardată de feromoni. Și ce-i rău în asta? Preferați cumva bombardamentul cu napalm? ■ **SDC**

Suplimentul DE CULTURĂ

Marcă înregistrată – Editura Polirom și „Ziarul de Iași”. Proiect realizat de Editura Polirom în colaborare cu „Ziarul de Iași”. Se distribuie gratuit împreună cu „Ziarul de Iași”.

Adresă: Iași, B-dul Carol I, nr. 4, etaj 4, CP 266, tel. 0232/214.100, 0232/214111, fax: 0232/214111

Redactor-șef: George Onofrei

Redactor-șef adjunct: Radu Cucuteanu

Editor: Anca Baraboi

DTP: Adina Arnăutu

Rubrici permanente: Bobi (Fără zahăr), Mădălina Cocea, Dragoș Cojocaru, Andrei Crăciun, Florin Ghețau, Radu Pavel Gheo, Florin Lăzărescu, George Onofrei

Carte: Doris Mironescu, Eli Bădică, Florin Irimia, Marius Miheț, Cristian Teodorescu, Bogdan-Alexandru Stănescu, Alina Purcaru

Muzică: Victor Eskenasy, Dumitru Ungureanu

Film: Iulia Blaga

Teatru: Oltița Cîntec

Caricatură: Lucian Amarii (Jup)

Grafică: Ion Barbu

Actualitate: Cătălin Hopulele

Publicitate: tel. 0232/252294

Distribuție: Mihai Sârbu, tel. 0232/271333. Media Distribution S.R.L., tel. 0232/216112

Abonamente: tel. 0232/214100

Tarife de abonament: 45 lei pentru 3 luni; 91 lei pentru 6 luni; 182 lei pentru 12 luni. Prețurile includ și tarifele poștale.

„Suplimentul de cultură” este tipărit cu sprijinul Adevărul Holding

OCTAV – MULT ZGOMOT PENTRU NIMIC

Cea mai umflată premieră românească a toamnei

IULIA BLAGA

FILM

N-am participat niciodată la o conferință de presă mai siderantă ca cea de la *Octav*, debutul în lungmetrajul de ficțiune al lui Serge Ioan Celebidachi. Filmul beneficiase de o promovare puternică (a fost realizat cu concursul unei liste impresionante de sponsori), deci fusesem avertizată că e „cel mai așteptat film românesc al toamnei”.

Deși regizorul susține că *Octav* nu e despre tatăl său, nu uiți nici o clipă de Sergiu Celibidache, mai ales că echipa de machiaj a făcut minuni din protagonistul Marcel Iureș, făcându-l să semene uluitor de bine cu originalul. Elementele personale sunt încorporate într-un scenariu mediocru, pe care regizorul a început să-l scrie împreună cu prietenul său din copilărie James Olivier încă de la vârsta de 18 ani. Filmul urmărește un muzician în vârstă pe nume Octav, care după ce recuperează în instanță casa familială (în film, din Câmpulung Muscel) sosește din străinătate cu intenția de a o vinde. Regăsind casa, Octav intră într-o lume nostalgică în care se amestecă momente trăite în copilărie cu scene din realitatea poveștii. Totul e gândit să arate și să sune nostalgic – imaginea realizată de cunoscutul director de imagine italian Blasco Giurato, muzica semnată de celebrul Vladimir Cosma, scenografia lui Călin Papură, interpretările șamd. *Octav* pare realizat de un om bătrân, care nu mai are contacte cu realitatea (cinematografică, socială șamd) și al cărui talent

„*Octav* pare realizat de un om bătrân, care nu mai are contacte cu realitatea (cinematografică, socială) și al cărui talent regizoral, dacă a existat vreodată, s-a dus. 66

regizoral, dacă a existat vreodată, s-a dus. Muzica e frumoasă, dar intervine în aproape fiecare scenă. Scenariul și regia sunt modeste. Există o oarecare logică în amintirile, din care unele sereiau – vezi moartea mamei – și înțelegi că există o traumă pe care încearcă s-o vindece, dar povestea e lipsită de miză. *Octav* vine decis să vândă casa și pleacă decis să n-o mai vândă. Înăuntrul acestei scheme simple stau scene inutile cu *Octav* plimbându-se gânditor prin casă și în jurul ei, scene în care interacționează cu o fetiță cu elan de pionieră care vrea să-l ia de bărbat (!) sau cu membri ai familiei – când nu-i urmărește din afară (atunci copilul *Octav* e interpretat de Eric Aradits). Una dintre cele mai penibile scene e cea în care *Octav* și prietenul lui din copilărie (Victor Rebengiuc) se joacă cu trenulețul electric.

Lipsiți de indicații corecte, actorii joacă artificial, în frunte cu Marcel Iureș – oricum absența unei intrigii reale le ratează personajelor ocazia de a fi măcar logice. Folosirea post-sincronului întărește aerul vetust. Unele referințe personale sunt introduse stângaci. Despre mama lui *Octav* ni se spune „poate că a fost înțeleasă mai mult ca artistă decât ca femeie și mamă”, deși mama din film, o femeie nevrotică și care se stinge prematur, nu pare deloc inspirată din mama regizorului, pictorița Ioana Procopie Dumitrescu, care a fugit din România în 1946 cu un avion militar, iar la începutul anilor '90 le-a strigat lui Ion Iliescu și Adrian Năstase la Paris: „Jos comunismul!” (detalii care fac din ea un personaj demn de un film).

VORBE GOALE ȘI APLAUZE NEVEROSIMIL DE INTENSE

Deci nu-i suficient să lucrezi cu DoP-ul lui *Cinema Paradiso* ca să fii un al doilea Giuseppe Tornatore. Acum imaginați-vă cocheta sală din noul

ARCUB Gabroveni (finanțat de Primăria Capitalei) pe al cărei ecran numele Primăriei Capitalei e scris cu litere de-o șchioapă. Conferința de presă (la care au fost vreo patru critici de film, restul jurnaliști și bloggeri) a constat în vorbe goale și dintr-o parte, și din cealaltă, punctate de aplauze neverosimil de intense (probabil fuseseră plasați aplaudaci). Parcă am fi asistat la un film de Oscar.

Cortina se deschide. **Blasco Giurato** (impunător, către adunare): „Am lucrat în toată lumea, dar când am venit în România aveam niște prejudecăți. Filmele românești pe care le văzusem mi-au dat senzația de gri, dar aici am întâlnit cea mai minunată trupă din întreaga mea carieră. Profesioniști extraordinari care-și iubesc munca cu pasiune. Acest film e dovada că încă se pot face filme pentru suflet”. (Aplauze entuziaste.) O jurnalistă de la TVR compară filmul cu *Fragii sălbatici*, de Ingmar Bergman, și îl numește „film de artă”. **Marcel Iureș** (șoptit): „Eu cred că a ieșit ceva, a fost în regulă”. **Blasco Giurato**: „N-am mai întâlnit copii așa extraordinari”. (Aplauze prelungi.) **Marcel Iureș** (încet, abia se aude): „Când faci un film, intri într-o familie. O familie temporară. Arta asta e conjugată”. **Blasco Giurato** (cu voce puternică, fermă): „Am întâlnit mari actori care, după ce terminau o scenă, nu mai aveau chef să tragă multe duble, dar și alții, cum era Marcelo Mastroianni, care după fiecare dublă se întorceau în realitate cu ușurință și bucurie. Cred că Eric Aradits are talentul lui Mastroianni”. (Aplauze prelungite.) **Marcel Iureș** (șoptit, abia se mai aude): „Cred că a ieșit bine”. (Aplauze.) **Blogger**: „Din punctul meu de vedere, *Octav* e un film despre nerecunoșterea la identitatea noastră, la ceea ce ne definește viața. Pleacă *Octav* din casa care l-a format senin, împăcat cu sine?”. **Marcel Iureș**

© Adi Marineci

(sfântos & pios): „O să înțeleg mai încolo, dar ce am înțeles din viața mea, ce mai am de făcut, nu știu, urmează. Cred că nu noi tragem linia vieții noastre. Noi ne facem treaba, ne facem datoria și cei care urmează după noi, așa-zisa posteritate, trag concluziile și ne așază ca pe o carte într-o bibliotecă – mai sus, mai jos, mai groasă, mai subțire. Actorul nu are posteritate. Posteritatea mea acum este aici. Asta e... (pauză de efect) V-am răspuns la întrebare?” (Aplauze furtunoase.)

„ACUM A DEVENIT UN FILM ROMÂNESC”

Blogger (tare și clar): „Centralizarea personajului în cadru într-o anumită simetrie are importanță? Muzica a fost compusă urmând o anumită idee?”. **Serge Ioan Celebidachi**: „Senzația a fost că facem toți același film. (...) A fost de la început o colaborare unică. Casa asta are și un miros, cum facem să-l redăm printr-o dinamică a imaginii susținute de sunet, să călătorim toți împreună?”. O bloggeriță întreabă care-i faza cu recuperarea casei în instanță. **Serge Ioan Celebidachi**: „Retrocedarea e alt film, am putea face o comedie despre ea. James a scris filmul în Franța acum 30 de ani, nu am reușit să-l facem acolo, dar nevasta [Adela Vrânceanu Celebidachi] a citit scenariul și a spus: «Hai să-l facem în România!» (...). Acum a devenit un film românesc”.

Adela Vrânceanu Celebidachi: „Cred că filmul va avea succes în România pentru că e un film de calitate,

cu un cast excepțional, care are o imagine excepțională și o muzică frumoasă. Avem un film care e oarecum atipic în peisajul românesc, dar care se adresează sufletului. E un film hrană pentru suflet și cred că noi, toți românii, avem nevoie de asta și avem nevoie să vedem un film cu imagini frumoase și cu o Românie frumoasă. În afară rămâne de văzut, dar în România mizăm pe oamenii care au nevoie de încă niște motive pentru a simți din nou sentimentul de mândrie națională”. (Aplauze furtunoase.)

Marcel Iureș (hieratic): „Vedeți, o retrocedare poate provoca și lucruri frumoase, o luptă de 25 sau 27 de ani nu provoacă înjurături pe ecran, nici imprecății. Personajul meu nu-și urăște țara, n-o scuipă. (...) E important... așa zic io, e mai important ce decurge, faptul că se întoarce acasă și-și vede de viață decât să-i înjure pe cei care i-au întârziat această întâmplare a vieții. Ține de un anumit tip de atitudine, de eleganță, de bun-simț. Nu se răstește nici la istoria vieții lui, nici a statului român, merge mai departe... (smerit) Mulțumesc”. (Ropote de aplauze.)

(Cortina cade asupra tabloului.)
Lumea pleacă fericită, la ușă așteaptă niște pungii cu cadouri. ■ SDC